

ATHOL FUGARD'IN "ADA" OYUNUNUN SUSKUNLUK SARMALI KURAMI BAĞLAMINDA VE GÖSTERGEBİLİMSEL YAKLAŞIMLA DRAMATİK METİN ANALİZİ

Dr. Birgül Yeşiloğlu GÜLER³⁸

Özet

İnsanlık tarihinin en eski sanat dallarından biri olan tiyatro sanatı; gerek kapsamı, gerekse de uygulanma biçimi bakımından diğer bilim ve sanat dallarıyla da sıkı ilişki içindedir. Söz konusu bu çalışmada; iletişim bilimi ile tiyatro sanatı arasındaki ilişki 'Suskunluk Sarmalı' bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yönelişle suskunluk sarmalı kuramı ile tiyatro sanatı arasındaki etkileşimi örneklendirmek adına Athol Fugard'ın 'Ada' adlı oyunu, model olarak seçilmiştir. Bu amaçla oyunun derin anlamına yönelik makro çözümleme stratejisinde; göstergebilimsel bir yöntem, mikro çözümleme stratejisinde ise; dramaturjik inceleme yöntemi kullanılmıştır. Hedefe yönelik inceleme planında izlenen yöntem; birbirlerinden bağımsız olarak seçilmiş bağlantı odakları oluşturmak ve bunların göstergebilimsel şifreleri kırılarak, oyun metnindeki 'susma' eyleminin anlam evrenine ulaşmak olmuştur.

Anahtar Sözcükler; Tiyatro, Dramaturji, Göstergebilim, Athol Fugard, Suskunluk Sarmalı Kuramı

DRAMATICAL TEXT ANALYSIS OF "THE ISLAND" PLAY OF ATHOL FOGARD'S IN THE CONTEXT OF "THE SPIRAL OF SILENCE" THEORY AND WITH SEMIOTIC APPROACH.

Abstract

The art of theater, which is one of the oldest branches of art in human history, is closely related with other sciences and arts in terms of scope and application form. In this study, the relationship between communication art and the art of theater was tried to be explained in the context of "The Spiral of Silence" Theory. Athol Fugard's play "The Island" was chosen as a model in order to illustrate the interaction between "the spiral of silence" theory and the art of theater. Semiotic method was used in the macro analysis strategy for explaining a deep meaning of a play. In the micro analysis strategy dramaturgical analysis method was used. In the methodology that is followed in the goal-oriented review plan, to reach the meaning universe of the 'silence' action in the text independent connection foci were created and their semiotic passwords were broken.

Key Words; Theatre, Dramaturgy, Semiotic, Athol Fugard, Spiral of Silence The

³⁸Uludağ Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü. byesiloglu@uludag.edu.tr

GİRİŞ

Suskunluk sarmalı kuramı, güncelliğini koruyan bir kamuoyu teorisi olma özelliği taşımaktadır. Kuramın ana eksenini; bireyin sosyal izolasyon ve içinde bulunduğu gruptan dışlanma korkusu ile çevresindeki güçlü kamuoyuna sahip kitlesel görüşlerden farklı olan tutumlarını, inançlarını, fikirlerini ifade etmekten kaçınması ve davranışlarını baskın kanaatlere uydurma yolunu tercih etmesi (Erdoğan & Alemdar, 2010: 177; Neumann, 1998: 34-62) eğilimidir. Toplumun bireye karşı tehditkâr olan yüzü tartışılarak, birey ve toplum arasındaki organik ilişkide pek önemsenmeyen bireyselliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Toplum, yazılı olmayan ve belirli kuralları kapsayan bir sözleşme ile bireyleri bir arada tutmayı çalışırken bünyesine dâhil olanlara içeriği ortak değerler toplamından oluşan bir dizgeyi dayatmaktadır. “Toplumdaki değerlerin, inançların ve davranışların, birey tarafından benimsenme süreci” (Alkan & Ergil, 1980: 5) olarak tanımlanan toplumsallaşmanın temelinde, bireyin ait olma ve sevgi ihtiyaçları (Maslow, 1970: 43-45) yatmaktadır. Toplumla birlikte yaşama mecburiyetinde olan duygusal insan toplumsallaşma sürecinde kırılğan hale gelmektedir. Ross³⁹, Durkheim⁴⁰, Taplamacıoğlu⁴¹, Castoriadis⁴², Duhm⁴³ ve diğer sosyologlar bireyin tutum ve davranış belirlemede toplumun etkili bir denetimin aracı olduğunu ve bireyin özgürlüğünü kısıtladığını kabul etmektedir. Le Bon⁴⁴, Neumann⁴⁵ ve Freud⁴⁶ kitle psikolojisi değerlendirmelerinde bireyin içinde bulunduğu kitleye uyarak rasyonel olmayan kolektif bilince uyduğunu dile getirmektedir. Fromm’a göre aile, kilise, devlet ve kamuoyu gibi otoriteler tarafından bilinçli ya da bilinçsizce oluşturulan törelbilinç bireyin iç dünyasını denetlemekle birlikte, yarattığı cezalandırılma korkusu ve ödüllendirme umudu ile bireyi toplumsal kurallara uymaya zorlamaktadır (Fromm, 1985: 158-159).

Birey toplumsallaşma ihtiyacı ile toplumun dayattığı sözleşmenin bireyselliğiyle çatışması durumunda ruhundan ödün vererek bilişsel⁴⁷ bir paradoks yaşamaktadır. Birey ya toplumsallaşmak için toplumun bir parçası olacak ya da bireysel doğasını koruyabilmek için yalnızlaşacaktır. Yaşadığı paradoksla ruhundan farklı tutum ve davranışa yönelen birey, toplumsal ilişkilerinde değişik rollere bürünerek duygu ve düşüncelerine farklı maskeler takmak zorunda kalmaktadır. İnsanı bilinçli bedensel ve düşünsel herhangi bir eylemi uygulamaya hazır hale getiren bireyselliğin⁴⁸ kuram bağlamında toplumsal ilişki dinamiklerini şekillendiren; erk, birey, korku, dışlama, susma gibi kavramlarla yakından ilişki içinde olduğu gibi öznesi ‘insan duyguları’ olan tiyatro ile ilişkilendirilmesi mümkündür.

³⁹ Bkz. Aktaran; Topçuoğlu, 1961, s.223, 227

⁴⁰ Bkz. Durkheim, 1947, s.1152

⁴¹ Bkz. Taplamacıoğlu, 1969, s.19

⁴² Bkz. Castoriadis, 2001, s.61

⁴³ Bkz. Duhm, 1996, s.74

⁴⁴ Bkz. Le Bon, 1997, s.20, 23

⁴⁵ Bkz. Neumann, 1998

⁴⁶ Bkz. Freud, 2006

⁴⁷ Zekânın işleyişiyle ilgili, kognitif. Algı, dikkat, bellek, problem çözme ve karar vermede görevli zihinsel süreçler.(http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5540dea9ed2ee6.72242847)
Er. Tar: 23.03.2016

⁴⁸ Bireysellik, Kapani'nin ifade ettiği gibi, siyasi boyutuyla ele alınarak bireyin küçük toplumsal grupların tahakkümü altında uzaklaşması olarak düşünülmektedir (Kapani, 1992, s.48, 50).

“Sanat eseri; aklın bir dramını kişileştirmesi” (Camus, 2010: 103) olarak tanımlanabilir. Bireysel yaratıcılık ürünü olan tiyatro metni, yazarın ve üretildiği dönemin psikolojik, sosyolojik ve sosyopsikolojik özelliklerini yansıtmaktadır (Nutku, 2006). İnsanı duygusallığıyla ele alan tiyatro metinlerinin temel yapısal bileşenleri aralarında ayrılmaz bir bütünlük olan ; “eylem, oyun kişisi ve diyalogdur (dramatik söz)” (Çalışlar, 1993: 23-24). Çelişme ve çatışmaların varoluş biçimi olan eylem dramatik karşıtlık, çelişme ve çatışmalarla gerçek anlamına bürünmektedir (Çalışlar, 1993). Tiyatro metinlerinde insanın kendisiyle, dünyayla, teknolojiyle, doğayla olan çatışmaları yanında suskunluk sarmalı kuramına benzer bir şekilde kitle-birey, kitle insanı-birey, iletişim-iletişimsizlik gibi çatışmalarda ele alınmaktadır. İnsanın kendisi ve çevresiyle yaşadığı çatışma bağlamında suskunluk sarmalı ve tiyatro sanatı arasında toplum ve birey ilişkisi özelinde, “insanın öznelliğinin değerli olması” nedeniyle özdeşlik kurmak mümkündür.

Kuramın derin anlamı; bilinci egemenlerin denetiminde olan, modern zamanın modern tutsağı ve tutsaklığının farkında olmayan insanın öznel tutsaklığını bireysel iç dünyasında aramasıdır. Bu anlamda, bireyin psikolojisi ve sosyopsikolojisi nedeniyle toplumsal ilişkilerinde yaşadığı iç çatışmalarda gözlenen dışlanma korkusunun belirlediği susma eylemini üreten erk unsurlarının tiyatro metni özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

1. “Sus(ma) ve Sus(turulma) Eylemi” Olarak Suskunluk Sarmalı Kuramı’na Genel Bir Bakış

Kuram dört ana varsayıma dayanmaktadır; 1-Toplum genel uzlaşmanın dışına çıkan bireyleri dışlamakla tehdit etmektedir (Neumann, 1998: 273). 2- Genel uzlaşma dışına çıkan bireyler sürekli dışlanma korkusu yaşamaktadır (Neumann, 1998: 62). 3-Birey dışlanma korkusu nedeniyle kanaat ortamlarını sürekli gözlemleyip değerlendirmeye çalışmaktadır (Neumann, 1998: 34-42-234). 4- Kanaat ortamlarını dikkatlice gözlemleyen ve değerlendiren birey bu gözlem ve değerlendirmelerin sonuçlarına göre kamu önündeki davranışlarını düzenlemektedir (Neumann, 1998: 274).

1.1 Bir Tehdit unsuru olarak; Toplum

Toplum bir sistem, bir organizma olarak gören ve onu ayrıntılı biçimde ele alıp inceleyen ilk sosyologlardan biri Parsons’tır. Sürekli değişim geçiren hareketli bir dengeye sahip olan toplumsal sistemin birlik oluşturmaya eğilimli yapısı bulunmaktadır. Bu nedenle toplumsal sistem, kültürel bir ortamda etkileşim halinde olan aktörlerden meydana gelmektedir. Parsons, toplumsal sistemi oluşturan akrabalık, toplumsal tabakalaşma, erk ve din gibi kurumları bireyleri toplumsallaştırıcı bir unsur olarak değerlendirmektedir (Swingewood, 2010: 22-53).

Durkheim’e göre insan cemiyet halinde yaşadığı için insandır. Birey cemiyet hayatını yaşarken, ister istemez cemiyetin kurallarına tabi olmaya ve cemiyetin hâkimiyeti altına girmektedir. Cemiyetin varlığı ve devamlılığı ancak baskıcı olması sayesinde sağlanmaktadır. Birey ve cemiyet arasındaki ilişkide bireyi koruma görevi devletin sorumluluğunda olmakla birlikte, cemiyet ve diğer tali gruplar devleti kontrol eden güçlerdir (Durkheim, 1947: 1152). Ross, toplumun iradesini bilinçli bir şekilde kullanarak bireyi kendi belirlediği

değerlere uymaya zorlamasını, kişinin tutum ve davranışları üzerinde denetim sağlamasını 'sosyal kontrol' olarak adlandırmakta ve bu denetim şeklinin hukuk, din, eğitim vb. unsurları araç olarak kullandığını ifade etmektedir (Topçuoğlu, 1961: 226-227). Castoriadis toplumu inançlar, değerler, normlar ve sosyo kültürel kurumlardan oluşan bir üst kurum olarak görmektedir. Castoriadis'un kurum sözcüğünü bilimsel anlamıyla çoğunluğun aynı şekilde ve sıklıkla ortaya koyduğu varlıkla ilgili gözlenebilir veya ölçülebilir bilgi ve davranışların toplamı olarak kullanmaktadır. Toplumsal kurumlandırma ile birey arasındaki ilişkinin tarihsel olarak süreklilik arz etmesi ve her ikisinin birbirini üretmesiyle toplumsal devamlılık sağlanmaktadır. Bu ilişkinin sonucunda birey toplumun kurumlandırılmasının parçası olmaktadır (Castoriadis, 2001: 33-35). Toplum ve birey ilişkisinin tarihsel süreci kapsamı, toplumsal değerlerin köklerinin geçmişe dayandığını göstermesiyle birlikte bugünkü davranışların geleceğe taşındığının kanıtıdır. Yaşanan tarihsel süreç, değer sistemlerinin birey üzerinde ciddi bir yaptırım gücüne sahip olduğunu bu değerlere uyum sağlamayan bireyin kınama, ayıplama, dışlama ya da marjinal kılma gibi yaptırımlarla tehdit edilerek cezalandırılması mümkündür (Aytaç, 2002: 183).

Bireyin küçük gruplardaki davranış biçimini daha geniş kitle içinde göstereceği önermesiyle yapılan deneylerde toplumun bireyin özgürlüğünü kısıtlayan bir tehdit unsuru olduğu saptanmıştır. Sherif'in, otokinetik etki adıyla bilinen görsel algı yanılgısından yararlanarak yaptığı sosyal normların etkililiği deneyinde bireyin grup standardına bağlı kaldığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1988: Gökdağ, 2011: 58; İnceoğlu, 2010: 96-97; Dökmen, 2008: 111). Asch'ın çizgi deneyi bireyin sosyal etki biçimlerinden olan konformite⁴⁹ (Kayaoğlu, 2013: 186) etkisiyle gruba uyum sağlamak için davranışlarını değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Milgram'ın sosyal itaat deneyi, bireyin otoriteye koşulsuz boyun eğmeye hazır olduğunu kanıtlamamaktadır (Meyer, 1994: 99-101).

1.2. Toplumsal Bir Yaptırım Olarak; Dışlanma Korkusu.

İlkel toplumlarda bireyi dışlama, fiziksel bir cezalandırma şekli olarak uygulanmaktadır. Toplumdan dışlanan birey savunmasız şekilde açıktan öleceği ıssız bir yere bırakılmaktaydı. Bireye uygulanan dışlama cezası nerdeyse ölümle eş ve mutlak yalnızlık demektir (Canetti, 2003: 51). Toplumsal dışlama bireyin üzerinde denetim kurmak için kullanılan oldukça güçlü bir sosyal araçtır. Toplum, dışlama cezasını toplumsal birliği bozan üyeleri ayıklamak ve diğerlerinin davranışlarını toplumun ihtiyaçlarına uygun biçimde düzenlemek için kullanmaktadır. Bu nedenle bireyler sosyal statülerini ve duruşlarını kurtarabilmek için dışlanmaya karşı aşırı duyarlı olmaktadır (Azar, 2009; Neumann, 1988).

Mannoni, korkunun doğuştan gelen bir eğilim olduğuna vurgu yapmaktadır. Tüm varlıklar güvenlik ihtiyacı nedeniyle yaşamak istedikleri huzur ve dinginlik duygularının doruk noktasını uykuda yaşamaktadır. Bu nedenle bireyin yaşadığı güvenlik ihtiyacı duygusu toplumsal yaşam ilişkileri içinde kısmen doyurulabilmektedir. İnsanın korkuları ve tetikte olma durumunun doğuştan kaynaklanan nedenlere bağlı

⁴⁹ Bireylerin var olan sosyal normlara uyma yönünde baskı hissettiği bir sosyal etki türüdür.

olması, korku kültürünün toplumsal kökeni olmasa dahi insan doğasında var olduğunu ve güvensizlik nedeniyle sürekli yaşandığını göstermektedir (Mannoni, 1992: 43-46).

Toplumsal baskı oluşmadan önce toplumsal kuralları ihlal etme ve karşı gelme düşüncesi bireyi rahatsız etmektedir. Birey, toplumsal denetim mekanizmaları devreye girmeden ve toplum fark etmeden önce yapacağı davranışları zihninde tasarlamakta ve düzenleme yoluna gitmektedir. Dışlanma korkusu rasyonel bir davranış güdüsü olmadığı için birey bu korkunun bilincinde değildir (Neumann, 1988: 240-277). Sherif, Asch ve Milgram'ın deneylerinde bireyin içinde bulunduğu grup ve otoritenin kurallarına uygun davranış göstermesinin temelinde özdeşleşme, (Freud, 2006: 55-57; Kağıtçıbaşı, 1998: 69-70) benimseme (Kağıtçıbaşı, 1998: 69-71) ve taklidin (Tarde, Aktaran: Topçuoğlu, 1961: 177-180) yanı sıra suskunluk sarmalı kuramının ifade ettiği gibi dışlanma korkusunun da hesaba katılması gerekmektedir (Neumann, 1988: 65).

Kuramın dışlanma korkusunu öncesinin nedeni, dışlanma korkusunun bireyin kanaat ve düşüncelerini etkileyerek tutum ve davranışlarını koşullu hale getirmesidir. Toplumun bireyi kendine benzetmeye zorlamasının temelinde birey açısından bir dışlanma korkusunun yattığı görülmektedir. Dışlanma korkusu nedeniyle birey bilinçli veya bilinçsiz düşünce sistemi yapısıyla toplumdan dışlanmamak için davranışlarını toplum normlarına uydurmak zorunda kalmaktadır. Dışlanma korkusu bireyi topluma uymaya zorlarken bireysel gelişmesini engellemekte, düşünce ve fikir özgürlüğünü etkilemektedir. Dışlanmaktan korkan birey toplumun belirlediği sınırlar dâhilinde davranış belirleyerek toplumun denetimi altına girmektedir. .

1.3. Bireyin Davranış Kaynağı

Toplumsal denetim ve beraberinde yaşanan dışlanma korkusu bireyin davranış kaynağının özgünlük mü yoksa benzerlik mi? Sorusunu sormamızı ve bireyin doğasının tartışmamızı zorunlu hale getirmektedir. Rousseau, insan doğasını felsefi anlamında özgürlük, şefkat ve yalnızlıkla tanımlamaktadır (Rousseau, 2006: 122-123). Hobbes, insan doğasını toplumsal yaşam içinde şöhret sahibi olma, kendini kabul ettirme, güvenlik, maddi zenginlik gibi isteklerle özetleyerek bireysellikte eş tutmaktadır (Hobbes, 2007). Hegel'e göre insan doğası bireysel istek ve arzuların şekillendirdiği refah yaşamak veya mutluluk üzerine kuruludur (Hegel, 1991: 123). Kant, insanın varlık olarak tüm ihtiyaçlarının öznel bir haz veya acı duygusuna bağlı, arzulama yetisi tarafından belirlendiğini savunmaktadır. İnsanın toplum içindeki istek ve ihtiyaçları yine toplum değerlerinin etkisiyle şekillendiğinden insanın isteklerini toplumun belirlediğini ifade etmektedir. Kant'ın altını çizdiği gibi, insanın bireysel ve toplumsal doğasını birbirinden ayırmak mümkün değildir (Kant, 1999: 28-29).

İnsanın bireysel doğasına kitle psikolojisi ile değerlendirdiğimizde; kitleyi oluşturan bireyler sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklarına rağmen kitle içerisinde rasyonel olmayan ve tekilleşen kolektif bir ruha sahip olmaktadır (Le Bon, 1997; Freud, 2006). İnsanın kitle içine girdiğinde topluma uyum sağlamak ve toplumdan dışlanmamak için bireysel doğasını maskeleyerek toplumsal doğasına uygun tutum ve davranış gösterdiğini söylemek mümkündür. Toplumsal ilişkileri üretim ilişkileriyle açıklayan Marks, insanın toplumsal doğasının

toplumsal ilişkiler tarafından belirlendiğini savunmaktadır (Geras, 2002: 48). Üretim ilişkilerini belirleyen sınıfın aynı zamanda söze de egemen olması nedeniyle (Marks & Engels, 2004) ürettiği kültür⁵⁰ insanın toplumsal doğasını biçimlendirmektedir (Adorno, 2003; Marcuse, 1986; Horkheimer & Adorno, 1995) Foucault insanın bireysel doğasını maskeleyerek tutum ve davranışlarında genel bir dönüşümle başka bir durum alma çabasını, bireylerin varlıklarını kuşatan erk mekanizmalarına karşı kendilerini uyarılma çabası ve politik bir davranış olarak görmektedir (Foucault, 1992: 95).

Toplum baskısı, kitle psikolojisi ve bireyin sosyopsikolojik yapısı dikkate alındığında üstbeninde kendini çevresinin gözüyle gören ve toplumsal değerleri ezberlemiş ruhsal bir bekçi yaratan birey, tutum ve davranışlarını korku duygusunun etkisiyle çevresindeki kamuoyuna uyum sağlama isteğiyle biçimlendirmektedir.

1.4. Bilişsel Çelişki

Bireyin iç çatışmalarını iki gruba ayırmak mümkündür İlki kişilerde gözlenen davranışlara yön verebilen, bilinç dışında ve baskı altında tutulan çatışmalardır. Bu tip çatışmalar insanın belli bir anda farklı ihtiyaçlara sahip olması durumunda ortaya çıkmaktadır. İkinci iç çatışma bireyin zihnindeki bilişsel yapılarla ilgilidir. Kişi birbiri ile çelişen bilişsel öğelere sahipse ya da mevcut bilişsel dengesi ile çelişen yeni uyarıcılarla karşılaşarsa iç çatışma yaşamaktadır (Dökmen, 2006: 22). Bireyin tutum ve davranış değişikliğine yönelmesinde önemli etkileri olan; sosyal normların etkililiği, uyma davranışı, sosyal itaat ve dışlanma korkusunun yarattığı bilişsel süreçler suskunluk sarmalının çözümlenmesinde önemlidir. Festinger'in bilişsel tutarlılık kuramına göre insanlar dünya görüşleri, düşünceleri, duyguları, sözleri ve davranışları arasında sürekli bir tutarlılık aramaktadır (Cüceloğlu, 2005: 256; Kirel, 2011: 78). Bilişsel çelişki iç çatışmaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Dökmen, 2006: 23). "Tutarlılığın kaynağı bilme, algılama ve düşünme ile ilgili olduğundan Festinger bu kurama bilişsel adını vermiştir. Tutarlılık bozulursa kişi gerginleşir ve gerginliği gidermek için ya çevresinde ya da kendi düşünce biçiminde bir değişiklik yapma yoluna gider" (Cüceloğlu, 2005: 256). Kişi sahip olduğu bilgiye ve tutuma aykırı bir davranışta bulunması halinde bilişsel çelişkiye düşmektedirler. "Bu çelişkidenden kurtulabilmek için kişi üç yoldan birisine yönelmektedir;

1. Davranışını değiştirir,
2. Tutumunu değiştirir ya da yeni bilgiler edinerek mevcut bilgisini değiştirir,
3. Psikolojik savunma mekanizmalarından birisini örneğin mantığa bürümeyi kullanarak çelişkinin yarattığı rahatsızlıktan kurtulmaya çalışır" (Dökmen, 2006: 23).

Birey kendine ait bilişsel ve psikolojik yapısı içinde denge ararken, kamuoyu etkisinin yarattığı suskunluk sarmalı sayesinde dışlanma tehdidiyle birlikte bilişsel çelişki yaşamaktadır. Bireyin yaşadığı bilişsel çelişkinin

⁵⁰Epistemolojik olarak Marks'ın üretim ilişkileri, Frankfurt Okulu'nun eleştirel kuramı, Horkheimer ve Adorno'nun kültür endüstri kavramı düşünülmelidir.

ana kaynağı kamuoyuna uygun hareket etmemesi durumunda yaşayacağı dışlanma korkusudur. Birey toplumsal baskı ile yapmak istemediği bir davranışa yönelmesi durumunda davranışına uygun tutum geliştirerek, tutumuyla davranışı arasında bir tutarlılık sağlayarak iç çatışmasına bir dış neden bulmaktadır.

1.5. Korku ve Susma Eylemi Arasındaki Bağ

Suskunluk sarmalının bireyin psikolojik dünyasında yarattığı gerilim dışlanma korkusuyla kendini göstermekte ve susma eylemiyle kişinin çevresine yansımaktadır. Dışlanma korkusu ve susma eylemi suskunluk sarmalı kuramının kişiler üzerinde yarattığı psikolojik rahatsızlığın neden ve sonuç ilişkisi olarak kendini göstermektedir.

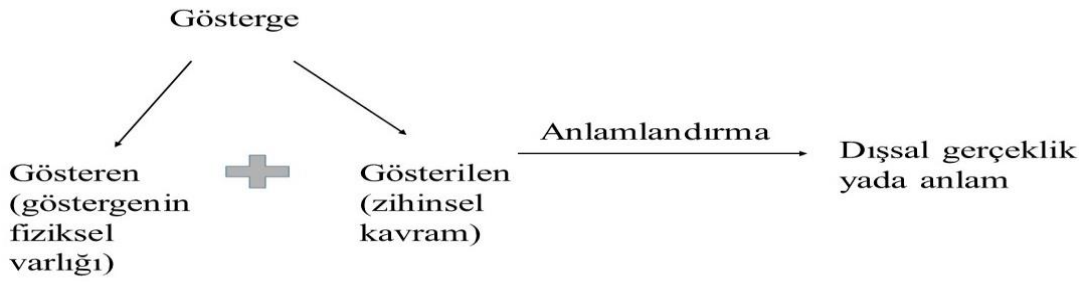
Korku, insan yaşamına çocukluk döneminde girmektedir. Korku duygusu, çocuk gelişiminde boyun eğmeyi öğreterek çocuğu uyum sağlamaya yönelmektedir. Anne ve babasından öğrendiği ve benimsediği yasak ve emirlere göre kendini yargılamaya başlamaktadır. Çocuk anne ve babasının otoritesinin belirlediği normları içselleştirerek kendine bir vicdan geliştirir ve bu vicdan çocuğun yabancı kaynaklı normları içselleştirdiği üstbeni oluşturur. Üstben sayesinde çocuk, anne ve babanın yasakladığı davranış biçimlerinden kaçınarak ceza almamayı öğrenmektedir. Bir nevi çocuk kendisinin beklisi olmuştur. Aynı zamanda üstben çocuğun tüm özerkliğini elinden alarak çevreye göre kişilik biçimlenmesi sürecine başlatmaktadır. Cezalandırılma korkusundan kaçınmak için, anne ve babanın istediği gibi davranan çocuk, "korkuyu uşaklıkla değiştirmiştir" (Duhm, 1996: 28). İnsanda korku duygusu tehlikenin gerçek veya düşsel olarak tanınmasıyla belirginleşmektedir. İnsan tehdit olarak anladığı uyarıcılar, nesnelere veya zihinsel tasarımlarla karşılaştığında üç davranış göstermektedir. Bunlar, tehdidi zor yoluyla ortadan kaldırma, tehdide karşı koyma ve inanılır gelmezse kaçma veya tehdide boyun eğmedir (Mannoni, 1992: 9-10). İnsan yaşantısında birçok faaliyeti yerine getirirken korkularını da toplumsal ilişkiler içinde yaşamaktadır. Bu nedenle suskunluk sarmalı kuramının ileri sürdüğü dışlanma korkusunun insan ile toplum arasındaki ilişkiler bağlamında düşünülmesi gerekmektedir.

Suskunluk sarmalı kuramı açısından susma eylemi, dışsal bir uyarıcı olan kamuoyuna karşı, psikolojik ve sosyopsikolojik bir tepki olan dışlanma korkusunun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Suskunluk, insanlarda kişisel bir özellik olarak insandan insana değişmekle birlikte insanların çevreleriyle kurdukları bir iletişim şeklidir. "Sosyal iletişimde kesinti, aralık, sessizlik ve suskunluk da iletişimi anlatmaktadır" (Erdoğan, 2011: 152). Camus'un dediği gibi susma eylemi duruma göre az ya da çok bir şeyler ifade etmektedir. "Susmak, hiçbir şeyi yargılamıyor, hiçbir şey istemiyor sanılmasına yol açmak, kimi durumlarda da gerçekten hiçbir şey istememektedir" (Camus, 1994: 21). Susma ve konuşma erk ve egemenlik bağlamında ele alınırsa, erk ilişkileri içinde erke sahip olanlar söze de egemen olmaktadır (Clastres,1991: 124; Marks & Engels, 2004; Erdoğan, 1997: 286). İktidara tabi olanlar, erk sahiplerine karşı göstermek zorunda oldukları itaat, saygı ve güçsüzlük nedeniyle susmaktadırlar (Clastres,1991: 124; Scott, 1995: 24).

Anlamlandırma göstergebilimi yazınsal metinde anlamın düzenlenişi ve eklemelişiiyle ilgilenmektedir. Yazınsal metnin içeriğinin biçimini ele alan 'anlamlandırma' göstergebilimini; suskunluk sarmalı kuramı bağlamında Fugard'ın Ada metninde yapacağımız anlamlandırma, anlam üretme ve anlam üretme süreçlerinin çözümlemesinde bir yöntem olarak kullanmak mümkündür.

2. Yazınsal Bir Metnin Çözümleme Yöntemi Olarak; Göstergebilimsel Anlamlandırma

İnsanlar günlük yaşamlarında konuşmak, göz kırpmak, el sallamak, giyinmek, bağırarak, susmak gibi birçok ilişkisel işaretlerle (gösterge) kendini ve toplumu üreterek yorumlar. Toplumsal yaşamda göstergeler ve gösterge süreçleri sürekli olarak çalışmaktadır. Göstergebilim bu süreç ve süreçten geçirmeleri anlamlandırmak amacıyla incelemektedir (Erdoğan & Korkmaz, 2010: 314). İletişim biliminde anlamlar evrenini çözümleme ve sınıflandırmada kullanılan göstergebilimin en önemli özelliği kavramsal ve biçimsel açıdan bir üst dil oluşturmasıdır (Rifat, 2009: 56). İletişim biliminde gösterge; fiziksel varlığı olan gösteren ile insan zihninde kavram bulan gösterilenden oluşmaktadır. Gösteren ve gösterilenden oluşan göstergenin zihinde yaşanan anlamlandırma süreci sonucunda dışsal bir anlama ulaşılması göstergebilimin çözümleme alanına girmektedir. (Şema-1).

Şema.1 “Saussure’ün Anlam Öğeleri” (Fiske, 2014: 128) Şeması.

Tiyatro göstergebilimi 1970’li yıllarda tiyatro ve edebiyattan bağımsız özerk bir dil olarak, üniversitelerde bir yöntem bilim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tiyatroda sahnenin güçlü olması öncelendiğinden tiyatro metinlerinin incelenmesi sadece sahnenin sözcelemesi⁵¹ çerçevesinde sınırlı kalmıştır. Bu durum metin ve sahnenin dramaturjik çözümleme ile tiyatral dilini kesin biçimde ayırarak metin göstergebiliminin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Oysa dramatik metin sahneye konulmasıyla ve yayınlanmasıyla yeniden üretilmektedir (Pavis, 2000: 33)

Tiyatro metni veya sahne incelemesindeki amaç; “yüzyeideki yapıya yansıyan somut verilerden, yani yazarın sözleri, yönetmenin sahne göstergelerinden yola çıkarak yazınsal ya da sahneseel metnin içyapısını (yazarın ya da yönetmenin oluşturduğu dizgeyi) yakalamaya çalışmak ve yüzyeysel anlamdan derin anlama ulaşabilmektir.

⁵¹ Üretilen sözlü ve yazılı her mesaja sözce denir. Sözceleme, sözcenin yaratılma sürecinin bütün unsurlarını ifade eder. Sözceleme bir gönderen (konuşan özne) ile alıcının (dinleyen özne) varlığının üretilen sözcede kendini değişik biçimlerde göstermesidir. Yazar için, sözceleme yazma edimidir. (Kıran, Zeynel. (1999). Sözceleme ve Göstergebilim. Makale, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, İstanbul: Simurg Yayınevi, s.94,99)

Bir başka deyişle, söylenenin ardında yatan söylenmeyi” (Çamurdan, 1996: 44-45) açığa çıkarmak olduğundan göstergebilimsel yöntemle tiyatro metninin hem üst aklını ortaya çıkarmak hem de kültür ve ideoloji bağlamında anlamlandırma çözümlenmelerini yapmak mümkündür. Tiyatro metninde sözcüklerin içinde gizlenen imgeler, duraklar, sessizlikler, güçlü sözcükler ve sözcüklerin içinde yer alan kavramsal tanımlamalar; mekân, psikoloji ve çevresel faktörler hakkında bilgi vermekle (Nutku, 2006: 141) birlikte her biri kültürel yapıyla ilişkili göstergedir. Metnin içinde gizlenen ancak okuyucunun ve izleyicinin zihinsel kavramasıyla anlaşılan göstergeler metin ve okur arasındaki üretim sürecinin birimidir. Göstergebilim metnin içinde gerçekleşmiş her anlamlı bütünü çözümlerken hem metnin anlamlar evrenini hem de metnin içeriğinin biçimini kavramaya ve yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır (Rifat, 1993: 26).

Tiyatroda kavram yani anlam, sahnede bir imge aracılığıyla gösterilir. Tiyatro sahnesinde kullanılan her şey (ışık, renk, hareket, biçim, mimik, devinim) gösterendir. Gösterilense gösterene yüklenen anlamdır. Ya da gösterenin kendisidir. Tiyatronun göstergesini şöyle formüleştirmek mümkündür; “Gösterge= Gösteren (İmge, görüntü) + Gösterilen (Kavram, anlam)” (Pavis, Aktaran: Çamurdan, 1996: 39). Tiyatro metinlerinde veya anlatımlarda karakter ve kişileştirmelerin söylemleri yüzeysel olmayıp derin yapısı bulunmaktadır. Söylemlerin; zamanı, “anlatısal zaman (olay dizisinin içerdiği zaman-iç zaman), anlatısal zamanın algılandığı zaman” (Yücel, 1995: 124), söylemlerin hangi koşullar altında söylendiği, kime, kimlere, nerede, nasıl söylendiği sorunsalları hatta “yazarın oyunu yazdığı zaman (dış zaman)” (Yücel, 1995: 124) gibi göstergelerle kodlanmaktadır. Tiyatral metinde göstergelerin birbiriyle ilişkisi, bağlanması ve birleştirmesini vektörleştirme olarak açıklayan Pavis, göstergelerin birbirine bağlandığı dinamik yapı içinde anlam taşıyacağına dikkat çekmektedir. Çehov’un Martı oyununda duvarda duran tabanca, tabancanın “kaybolması, patlama sesi ve intihara yatkın kahramanın yaşamına son vermesi” (Pavis, 2000: 38) birbirine bağlantılı vektörleşme sürecidir.

Greimas, metin çözümlemesinde metnin içindeki olay örgülerini soyut örnekçe olarak almış ve yaygın örnekçe anlatısının söz dizimi ile eyleyenlerin dönüşümünü içeren dört katmanlı anlatı şemasını geliştirmiştir. (1) Sözleşme ya da eyletim aşaması; Gönderen özneye gerçekleştireceği dönüşüm doğrultusunda belirli bir ileti gönderir. (2) Edinç aşaması; özne gönderen ile yaptığı sözleşme çerçevesinde doğuştan var olan ya da sonradan kazanılmış yeteneklere sahip olur. Özne gönderenin iletisini gerçekleştirecek dönüşümü sağlayarak edim aşamasına yönelir. (3) Edim aşaması; bir durum sözcesinden başka bir durum sözcesine geçilen aşamada, özne edindiği koşullandırmalar sayesinde eylemini gerçekleştirir. (4) Tanıma ve yaptırım aşaması; özne gerçekleştirdiği eyleminin ardından, yapılan sözleşme uyarınca gönderici tarafından ödüllendirilir ya da cezalandırılır (Kıran, & Kıran E., 2000; 305-306).

Rifat, göstergebilimsel metin çözümlemesini (1) söylem, (2) anlatı ve (3) temel yapı çözümlemesi olmak üzere üç yolla yapılmasını önermektedir (Rifat, 1993: 36). Metinde gösterilenin okuyucu tarafından kavranması, anlamlandırılması ve üretiminin çözümlenebilmesi için metnin içeriğinin dikkate alınması anlamlandırma göstergebilimi ile öncelenmektedir. Anlamlandırma göstergebilimi, “anlatım düzlemini (gösterenler) ile içerik düzleminde (gösterilenler) her birinin kendine özgü eklemlenmiş biçimidir. Bu nedenle göstergebilim,

anlatımın tözü ile anlatımın biçimi ve içeriğin tözü ile içeriğin biçimi ayırımını yapar; kendine ilgi alanı, inceleme konusu olarak da içeriğin biçimini alır” (Rifat, 1993: 21).

3. Suskunluk Sarmalı Ekseninden Fugard’ın ‘Ada’ Adlı Oyun Metnine Yönelik Göstergibilimsel Bir Çözümleme Stratejisi

3.1. Tohum; Yazarın Yaşadığı Dönem ve Siyasal Yapı

16. ve 17. Yüzyıllarda Batılıların Afrika ve Asya’daki zenginliklere sahip olmak için başlattıkları emperyalist hareket ticaret yollarının önemini arttırmıştır. Avrupa, Afrika ve Asya’yı birbirine bağlayan, Afrika kıtasında Güney Afrika ve Asya’da Malezya’yı merkez olarak seçen deniz ticaret hattının kontrolü Hollandalılar tarafından sağlanmaktadır. Merkezi Malezya’da olan Hollanda koloni yönetimi, Amsterdam’la ilişkilerini Güney Afrika üzerinden sağlamaktadır. Güney Afrika, Hollanda ticaret gemilerinin lojistik desteğini sağlayan bir merkezdir. O dönemde Güney Afrika’da Boşima, Hotanto ve Khoisan olmak üzere üç yerli kabile yaşamakta ve bu kabileler arasındaki güç ve erk çatışmaları yaşanmaktadır. 1652’den itibaren Hollanda’nın Malezya’yı kolonileştirme çabalarına karşı olan yerel hareketlerin toplumsal aktörleri ve sürgün cezasına çarptırılan politik mahkûmların gönderilmesiyle Güney Afrika’nın günümüz başkentlerinden Cape Town bir sürgün merkezine dönüşmüştür. Daha sonra Malay Müslümanları ve Asya’da sürgün cezasına çarptırılanların Cape Town’a gönderilmesiyle Güney Afrika’da karışık bir toplum yapısı oluşmuştur (Şahin, 2006: 81-82). Hollanda kolonisinin korunması için Fransız, İngiliz ve Alman paralı asker ve gemicilerden oluşan nüfus Cape Town’a yerleşmiş ve zamanla Afrikaner adlı bir beyaz ırk doğmuştur (Şahin, 2006: 81-82; Aras, 2004: 12).

Ticari kapitalizmin neden olduğu küresel nüfus hareketleriyle toplumsal yaşamda değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Güney Afrika’nın toplumsal yapısını, Avrupa’da insanların statülerinin deri renkleriyle ifade edilmeye başlanması belirlemiştir. Sömürü düzenin devamı için oluşan ve birbirinden çok farklı sosyal ve siyasal toplum yapısı elit beyazlardan oluşan Ducth’lar ile Asyalı köleler, sürgünler, yerliler olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Bu toplumsal yapının karakteri, beyazların üstünlüğü ve imtiyazına dayanmaktadır. Örgütlenme biçimi ırk ve sınıf ayırımına dayanan Güney Afrika koloni topluluğu, sömürgeci güçlerin Güney Afrika’dan ayrılmasıyla Apartheid adı verilen toplumsal bir sisteme dönüşür. Beyazların merkezi gücü oluşturduğu, diğer deri renklerinin köle gruplarını oluşturduğu bu sistemde ırk eksenli güç ve erk savaşları ülke geneline yayılmıştır (Şahin, 2006: 81-86). Apartheid toplumsal sisteminde, merkezi beyaz renkli Avrupalılardan oluşan otoriter ve zengin hâkim gücün etkisiyle merkezileşme, mekânda insan rengine göre farklılaşma ve yoğunlaşma, sınıflar arasında derin ayrışma aynı zamanda yerelleşme yaşanırken toplumsal yapı; “nüfus ve ona bağlı olarak mekân farklı renklere bölünür. Renkler toplumsal kimliğin ve statünün ana belirleyicisi haline gelir” (Şahin, 2006: 86).

“Daniel F. Malan’ın başkanlığında 1948 yılında ülkede yapılan genel seçimlerin ardından iktidara gelen milliyetçiler kendileriyle beraber yeni ve acımasız bir sistemi de getirdiler. “Apartheid” denilen bu sistemde

milliyetçiler zenci, melez ve Hintlilerin hayatlarına hükmettiler ve zulmettiler. 1961 yılında Britanya ile tüm ilişkilerini keserek Güney Afrika Cumhuriyeti adı altında bağımsızlığını ilan eden Ulusal Parti, ırkçı ağırlıklı ayrımcı politikaların (Apartheid Policies) sınırlarını genişleterek en katı şekilde uyguladığı 1948-1994 yılları, Güney Afrika'nın olduğu kadar dünyanın yakın tarihinde de önemli bir dönem olarak yer almaktadır" (Aras, 2004: 17). Apartheid sisteminde siyahlar, hükümetin belirlediği bölgelerde yaşamak zorunda oldukları gibi bu bölgelerin dışına çıkmak için pasaport sahibi olmaları gerekmektedir. Siyah derililer eğitim sisteminin dışında tutulmakta ve siyahların okullarında bulaşık yıkama, çiçek sulama gibi dersler verilmektedir. Siyahların oy kullanma hakkı olmadığı gibi sadece madenlerde çalışıyorlardı. Toplu ulaşım araçları, iş seçimleri, otobüs duraklarında oturlan banklara varıncaya kadar insanların derilerinin rengine göre ayrımcılık yapılan bir sistem toplumsal yapıyı şekillendirmiştir (Aras, 2004: 18-21).

Beyazların siyahlar üzerinde baskıyla uyguladıkları insan onurunu aşağılayan uygulamalara karşı siyahların mücadelesi, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk siyahi başkanı Nelson Mandela liderliğinde 1940'lı yılların ortalarında başlamış ve elli yıl sürmüştür. 1992 yılında yapılan anayasa değişikliği halkoylamasına sunulmuş ve siyahlara eşit vatandaşlık hakkı tanınmıştır (Aras, 2004: 23-33).

3.2. Akıntıya Karşı Kürek Çekenler: Oyun Karakterleri

Biyolojik	Psikolojik	Sosyolojik
(1)Winston'dan daha genç olduğu düşünülüyor	(3)Karısından üç aydır mektup almadığı için üzgün ve hassas	(11)Evlü. Karısının adı Princess
	(4)Entelektüel bir yapısı var. Geçmişte tiyatroya gitmişliği, kitap okumuşluğu var	(12)İkisi ikiz, üç çocuğu var. Çocuklardan birinin adı Monde
(2)Kulağı kaniyor	(5)Hapishanede Antigone'yi sahnelemek istiyor. Hem rejisör, hem de oyuncu konumunda	(13)Anne ve babası yaşıyor, Anne hasta
	(6)Küfürlü ve argo konuşuyor. Winston'a oranla daha az olsa da yine de erkil düşünce yapısına sahip	(14)On yıl hapis cezası verilmiş bir mahkûm ancak cezası temyizde üç yıla düşmüş
	(7)Winston'a göre daha sakin ve uzlaşmacı bir tarafı var	(15)Üç ay sonra mahkûmiyeti bitiyor
	(8)Düşünmek, sorgulamak ve siyaset açısından Winston'a göre daha aktif	
	(9)Suskunluk sarmalı ekseninden bakıldığında güçlü ve mücadeleci bir karakter	.

	(10)Umutlu	
--	------------	--

Tablo.1 John Karakterinin Kişileştirme Tablosu

- (1) “John -(...) Namussuzum, ada sakinleri bir yavru bebek göreceklerdi. Bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlayacaktım” (Fugard, 1993: 4).
- (2) “(...) Kan! John ani bir korku çığıyla elini kulağına götürür, parmakları kana bulanır. İki bir anda bakışlar” (Fugard, 1993: 3).
- (3) “John -(...) Üç aydır hiç mektup almıyorum. Niye yazmıyorlar? Söyle de yazsın tamam mı?” (Fugard, 1993: 14).
- (4) “John -Antigone’yi. New Brighton’da, St. Stephen Hall’de. Görülecek şeydi. Tıklım tıklım doluydu salon. Ama ne kocabaşlar, göreceklin! Ön sıranın tamamı devlet erkânı. Ulan, ne yıllardı bel” (Fugard, 1993: 14).
- (5) “John -(...) Gün boyu güneşin altında koşturup el arabasını oradan oraya götürsek de, hüngür hüngür ağlasak da, kenefe girsek de; hep aynı şeyi söylüyor: çocuk oyunu! Bana bak arkadaş, bu palavra yetti artık. Antigone’yi yapacağım, buna da kimse engel olamayacak. Anlaşıldı mı?” (Fugard, 1993: 20).
- (6) “John -(...) Sat anasını boş ver. (...) Allah’ın belası” (Fugard, 1993: 2).
- “John -(...) Hey gidi Winston, tarihe geçer bu gün. Tanrı bilir ya, kendimi adamdan sanırım! Erkek adamım!” (Fugard, 1993: 17).
- (7) “John -(...) Bütün gün yanı başında çalışan sonra yanında koşan kimdi? Ben yorulmadım mı? Ben de geberdim. Ama şimdi yan çizemeyiz. Hadi bakalım üç parmak örgü...” (Fugard, 1993: 7).
- (8) “John -(...) Ama oradaki zenci mahkûmlar nasıldı? Pencerenin demir kafesine yaklaşp nasıl bağıldılar? “Dayanın arkadaşlar, cesaret!” sonra yine yol” (Fugard, 1993: 27).
- (9) “John -İnsanın direncini kırmak için ne mümkünse yapar bunlar. Taş ocağıyla, el arabasıyla yapamadıklarını başka yoldan yaparlar. En son görüşme gününde ne yaptılar unuttun mu? Herkesin karısı gelmiş; bunlar bizi karşı tarafa dizdiler de hani, ne dediler “karılarınıza iyice bakın! Geriye dön! Hücreye marş marş!” (Fugard, 1993: 24).
- (10) “John -(...) Canına yandığım, amma uzun gündü bel! Paydos sireninin başında duran adamın saatinin geri kaldığını düşünsene; şu anda hala orada olurduk” (Fugard, 1993: 6).
- (11) “John -(...) 38 numaraya bir uğra da karım Pricess’i bir gör. Nasılmış diye soruyor de benim için...”
- (12) John -(...) Çocuklar nasıl, bilmek istiyorum. Monde hala okula gidiyor mu? İki kızlerim nasıl?
- (13) John -(...) Annem, babam nasıllar? Annemin sağlığı yerinde mi? Bana bildirmeye çekinmesinler. Bilmek istiyorum” (Fugard, 1993: 14).
- (14) “John -(...) Müdür Prinsloo’nun odasının önüne geldik durduk. Biraz bekledik, ulan bir baktım, gardiyan beni odanın kapısından içeri itmesin mi? Prinsloo masasında oturmuş, önünde bir takım kâğıtlar. Kâğıtların arasından bir tanesini çekti, baktı, baktı. Sonra nedense beğenirsin: “şansınız varmış. Avukatlarınız yüksek mahkeme nezdinde itiraz etmişler. Hafifletici nedenler geçerli görülmüş. Ve cezanız on yıldan üç yıla indirilmiş” (Fugard, 1993: 24).
- (15) “John -(...) Vay anasını. Winston, üç ay bittiği zaman, seninle bu hücrede üç yılı tamamlamış olacağız” (Fugard, 1993: 25).

Biyolojik	Psikolojik	Sosyolojik
(1)Sağ gözü mor	(2)Serimde Antigone rolünü oynamak istemiyor ama finalde rolle özdeşleşiyor	(8)Müebbet hapis cezası verilmiş bir mahkûm
	(3)İsyankâr	(9)Evlî
	(4)Kullandığı dil genellikle küfür içerikli	(10)Çocukları var
	(11)Daha Öfkeli	
	(5)John'a oranla daha çok konuşuyor ama düşünce de daha pasif	
	(6)Erkeklik kavramına takılı. Erkek olmak onun için bir övünç	
	(7)Oyunun başında suskunluk sarmalına uzak ama finale doğru daha yakın bir mesafede duruyor	

Tablo.2 Winston Karakterinin Kişileştirme Tablosu

(1) "John -(...) Yalnız bugün küçük bir kaza geçirdi. Gardiyan Hodoshe var, nâm-ı diğer Leş Kargası... Bugün yolda onunla çarpıştı. Sağ gözü biraz morardı" (Fugard, 1993: 14).

(2) "Winston -(...) Atalarımızın Tanrıları! Yurdum! Yuvam! Zaman beklemez! Diri diri ölmeye, ölü gibi yaşamaya gidiyorum! Çünkü kutsal saydığım şeyleri, kutsal tuttum!" (Fugard, 1993: 43).

(3) "Winston -Kader mi bu be, kader mi ha? Sabahtan akşama gardiyan için çukur kaz, sonra gardiyan için ölüm koşusu tuttur, akşam hücreye gelince de Antigone ezberle!" (Fugard, 1993: 7).

(4) "Winston -Sıçayım öyle oyunun içine. Kızcağız kardeşini gömdü diye suçlu olur mu?" (Fugard, 1993: 8).

"Winston -Sıçayım başkalarının içine" (Fugard, 1993: 34).

(5) "John -Dikkafalılık etme diyorum. Sana söylüyorum. Yarın gardiyan Hodoshe hücre kapısını açınca, doğru konuş. Adam gibi "Başüstüne Şef" de. Sırf senin inadin tuttu diye, yarın yine o Allah'ın belası kumsalda kan terlemek istemiyorum.

Winston -Tamam John, okey" (Fugard, 1993: 12).

(6) "Winston -İstedığın kadar gül. Ama şunu da aklının bir köşesine yaz: ben yokum bu işte. Antigone falan oynamıyorum. Erkeğim ben, karı değilim!" (Fugard, 1993: 17).

(7) "Winston -(...) Atalarımızın Tanrıları! Yurdum! Yuvam! Zaman beklemez! Diri diri gömülmeye, ölü gibi yaşamaya gidiyorum. Çünkü kutsal saydığım şeyleri, kutsal tuttum!" (Fugard, 1993: 43).

(8) "Winston -O leş kargasını istiyorum. Hemen gelsin buraya. Birlikte büroya gideceğiz. Mahkeme kararımı okusun. Ben müebbet yemişim arkadaş, idamlık değilim ben!" (Fugard, 1993: 2).

(9) “John -(...) Winston diyor ki, fırsat bulursan karısına bir uğrayıverecekmışsin. İyiymiş dersin... Her şey yolundaymış dersin...” (Fugard, 1993: 14).

(10) “John -(...) Hiç bir şey olmamış gibi çocuklarla ilgilen sin diyor...” (Fugard, 1993: 14).

(11) “Winston -Kokuyorsun John. İçki kokuyorsun, insan kokuyorsun, kadın ve özgürlük kokuyorsun... Özgürlüğünün kokusu midemi bulandırıyor. Çığırımı dan çıkarıyor beni” (Fugard, 1993: 33).

3.3. İskelet: Aksiyon Planı

Biri on yıl, diğ eri müebbet hapis cezası alan John ve Winston siyasi suçtan hüküm giymiş iki mahkûmdur.

Üç yıldır aynı hücreyi paylaşan iki yakın arkadaşa -diğ er mahkûmlara yapıldığı gibi- gardiyan Hodoshe tarafından duygusal ve fiziksel şiddet uygulanmaktadır.

İki mahkûmun gittikçe azalan dayanma güçlerini besleyen tek şey her akşam oynadıkları dramatisasyon oyunu ve Antigone tragedyasını sahneleme provalarıdır.

Hapishane müdürü John’a hapis cezasıyla ilgili bir haber verir. John’un avukatları temyiz mahkemesinde davayı kazanmış ve üç ay sonra John özgür olacaktır.

John’un dışarı çıkacağını öğrenen Winston duygusal bir sarsıntı yaşar. Daha önce -kadın kılığına gireceği için- oynamak istemediği Antigone rolüyle kendisi arasında bir özdeşlik kurar ve içindeki öfkeyi Antigone aracılığıyla aktarmış olur.

3.4. Özgürlüğe Gebe Bir Düş: Yüzey Yapı

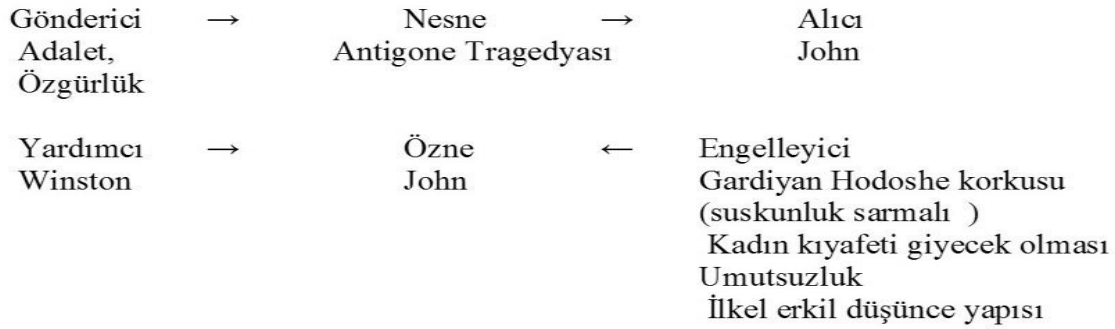
1960’lı yıllarda Güney Afrika’da Komünizmin Bastırılması Kanunu olarak resmileşen bir yasadan yola çıkarak kaleme alınan ve gerçek yaşam öyküleri üzerine kurgulanan Ada oyunu; gerek yazarın biyografisi, gerekse de oyun metninin taşıdığı çoklu anlam katmanlarından dolayı suskunluk sarmalı kuramının işleyişiyle ilgili önemli örneklerden biridir. Fugard’ın Ada oyunundaki kişileştirmelerin suskunluk sarmalı eksenindeki konumlandırılmaları aşağıdaki şemayla özetlenebilir;

Şema.2 Ada Oyununda Suskunluk Sarmalına Göre Karakterlerin Konumu

Güney Afrika'da 1960 ve 1970'li yıllar özellikle siyahlara yönelik uygulanan zulüm ve ayrımcılıkla anılan bir dönemdir. Ülkenin en büyük siyasi örgütü olan Afrika Ulusal Kongresi'nin faaliyetlerinin yasaklanması sonrasında ayrımcılık karşısında devlete ve yasaya karşı susmayan potansiyel suçlular için yeni bir dönemin başladığı görülmektedir; Yargısız hapse atılma dönemi! Fugard, Ada oyununda iki mahkûm üzerinden dönemin sosyolojik ve siyasi iklimini sergilemektedir.

Oyun, devlet tarafından legal bir şekilde oluşturulan suskunluk sarmalına karşı direnç gösteren John ve Winston'un hapsedilerek toplumdaki tecrit edilmesi üzerine kurgulanmıştır. Oyunda iç içe geçmiş, iki katmanlı kurgu görülmektedir. Katmanlardan biri John ve Winston'un, diğeri ise Antigone ve Kreon'un öyküleridir. Oyun içinde oyun tekniğiyle değerlendirilen Antigone tragedyası ile Ada metni arasındaki köprüyü John sağlamaktadır. Bu perspektifle bakıldığında Antigone tragedyası John için değer nesnesine dönüşmüştür. John karakterinin Winston'la birlikte oynamayı düşündüğü ve mahkûmlara sahnelemek istediği Antigone tragedyasına yönelik eyleyenler şeması aşağıdaki gibidir;

Şema.3 Antigone Tragedyasına Yönelik Eyleyenler Şeması

Fugard tarafından kurgulanan John ve Winston karakterleri; gerek devlet, gerekse toplum tarafından dışlanma ve cezalandırılma olasılığının bilincinde olmalarına rağmen karşı duruşlarıyla var olan ve susmamayı tercih eden kişileştirmelerdir. Winston karakterinin yüzey anlamdaki içsel ve dışsal lokasyonlarına bakıldığında aşağıdaki gibi eylemsel bir yöneliş tablosu oluşturmak mümkün olacaktır;

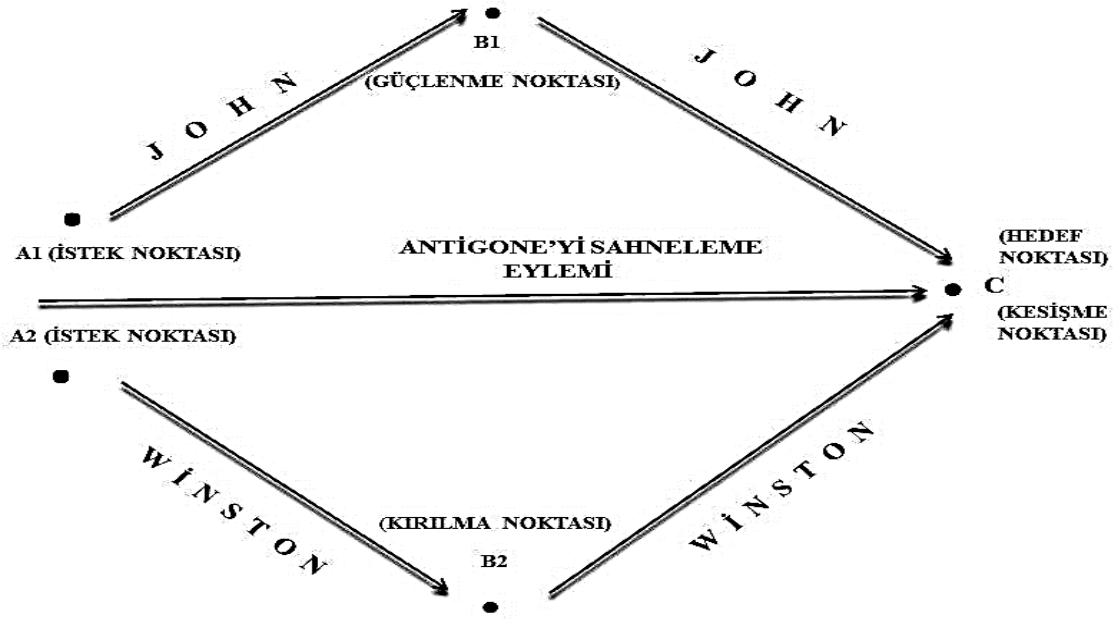
	Serim	Final
Winston	Antigone'yi oynamak istemiyor. Reddetme/Ben merkezinden uzaklaştırma	Antigoneyi oynamak ister Merkezde/İçselleştirme

Tablo.3 Winston Karakterinin Eylemsel Yöneliş Tablosu

Zencilere uygulanan baskı ve işkenceler karşısındaki duruşuyla öteki olmayı tercih eden Fugard, MÖ 400 yıllarında kaleme alınmış Antigone tragedyası ile Ada metni arasında "önceki kültüre ya da çevre kültüre gönderme, onları anma" (Barthes, 1999: 199-200) yaparak metinlerarası ilişki kurmaktadır. Yaşadığı dönemin

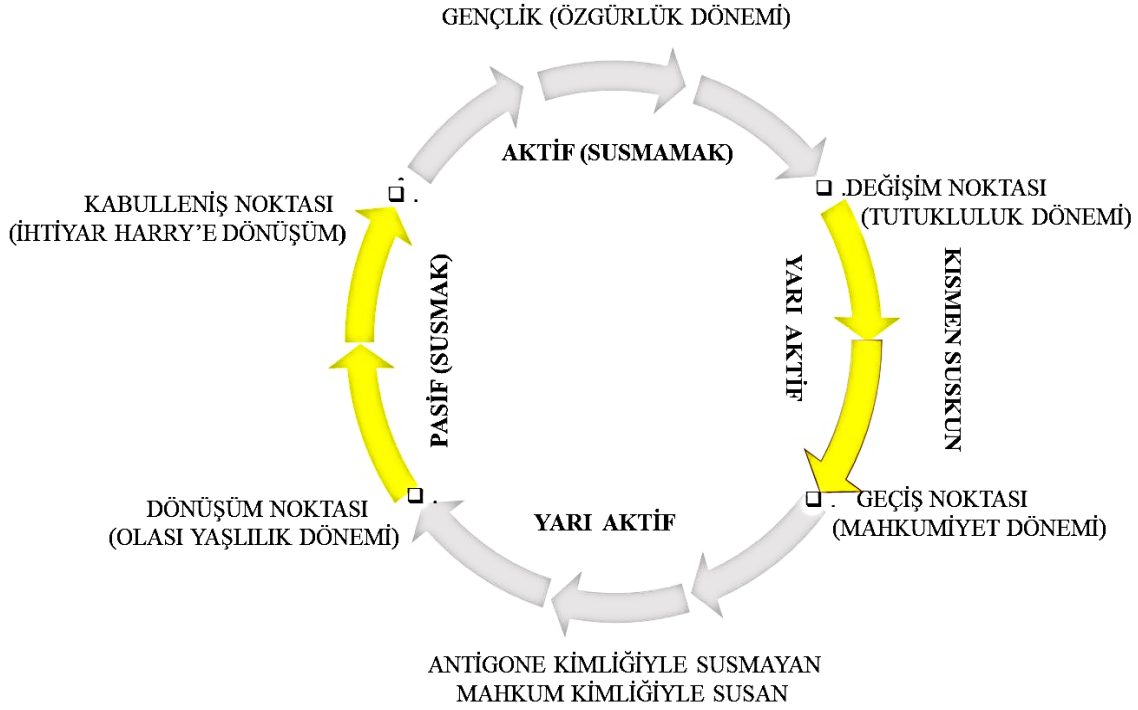
baskıcı ve ayrımcı siyasi koşullarında suskunluk sarmalıyla üretilen dışlanma korkusuna boyun eğmeyen Fugard, John ve Winston karakterlerine de aynı misyonu yüklemektedir. Ada metninin ve kuramın erk temsilcisi oyun boyunca hiç görünmeyen ancak varlığını hep hissettiren Gardiyan Hodoshe'dur.

Yaşadıkları coğrafyada tanıklık ettikleri ırk ve renk ayrımcılığına karşı ideolojik duruşlarını gösteren John ve Winston çeşitli eylem ve protesto gösterilerine katılmışlardır. Onların birbirinden habersiz, birbirinden farklı zamanlarda göstermiş oldukları tepkiler erk tarafından suç olarak nitelendirilmiş ve tutuklanmalarına neden olmuştur. Suç olarak nitelendirilen bu eylemler zinciri, onların aynı hücrede aynı kadere mahkûm edilmelerini sağlamıştır. Winston ve John'a ait bu eylemler zincirinin şematik dili şöyledir;

Şema.4 Ada Oyununa Ait Eylemlerin Kesişme Şeması

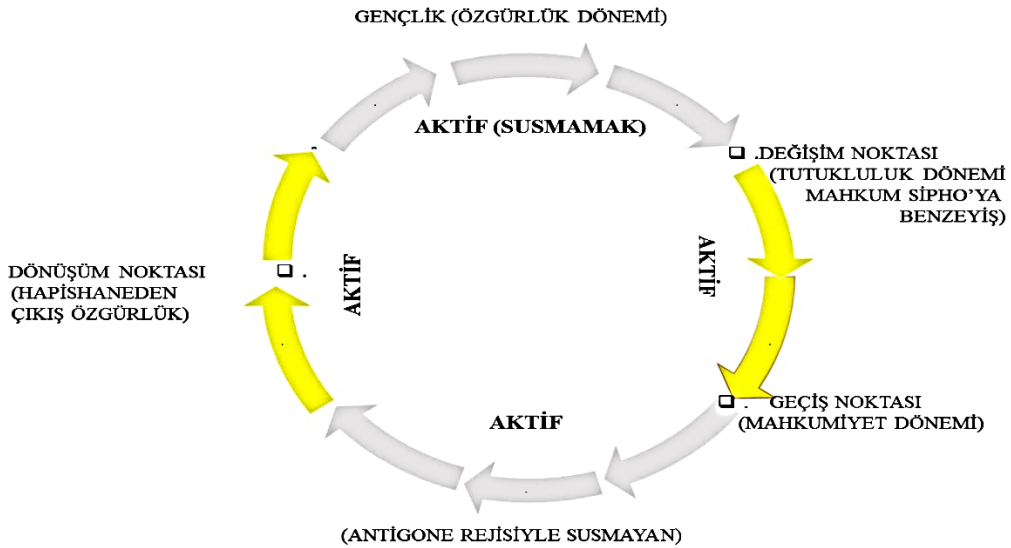
Yaşadıkları ülkede siyahlara uygulanan ayrımcılığa ve katliama sessiz kalmadıkları için suçlanan John ve Winston'un öyküsü hapisanede başlar. Biri müebbet diğeri ise on yıl hapse mahkûm edilmiş iki mahkûm aynı hücrede aynı havayı soluyarak, iki yakın arkadaş olurlar. Peki, bu durum ne zamana kadar sürecektir? John'un on yıllık mahkûmiyetinin ceza indirimi aldığı ve üç ay sonra hapisten çıkacağı haberi alınana kadar... Ana karakterlerin farklı zamanlarda başlayan ortak eylem birliktelikleri John'un tahliye olma durumuyla farklılaşmaya başlar. John üç ay sonra özgür bir birey olarak yaşayacakken, Winston ömür boyu sürecektir olan mahkûmiyetine devam etmek zorundadır. John ve Winston karakterinin beklenen yaşamsal döngüleri aşağıdaki gibi olmalıdır;

Şema.5 Susma Eylemi Ekseninden Winston Karakterinin Döngüsü

Eylemden → Edilgenliğe Dönüşme Süreci

(Gençlik) → (Özgürlük) → (Tutuklanma) → (Mahkûmiyet) → (İhtiyar Harry'e Dönüşme) → (Kabulleniş)

Şema.6 Susma Eylemi Ekseninden John Karakterinin Döngüsü

Eylemden → Eyleme Devamlılık Süreci

(Gençlik)→ (Özgürlük)→ (Tutuklanma)→ (Mahkûm Siphon'yla Benzerlik)→ (Mahkûmiyet) →
(Antigone)→ (Direniş)→ (Özgürlük)

3.5. Esaretten Cesarete; “Mahkûmdan, Tragedya Kahramanına Dönüşmek”: Derin Yapı

Göstergebilimsel Çözümlemeye Yönelik Kullanılan Semboller;

- $a\sqrt{b}$:a ve b öznesi ya da nesnesinin birlikteliği
 $a=b$:a, b öznesi ya da nesnesinin eşitliği
 $a\#b$:a, b öznesi ya da nesnesinin eşitsizliği
 $a\equiv b$:a, b öznesi ya da nesnesinin özdeşlik durumu
 $a\leftrightarrow b$:a ile b öznesi ya da nesnesinin karşılıklı ilişki içinde olmaları
 $a>b$:a, b öznesi ya da nesnesinin b' den büyük ve üstün olma durumu
 $a\blacktriangleright b$:a' öznesi ya da nesnesinden dolayı b'nin var olması, tek taraflı koşulduğu
 $a\parallel b$:a, öznesi ya da nesnesinin b'yi belirlemesi, hükmedebilme gücü
 $a\rightarrow b$:a öznesi ya da nesnesinin b'ye neden olması
 $a\cap b$:a öznesi ya da nesnesinin b'in içinde olması, barındırması
 X :a öznesi ya da nesnesinin b ile çatışması, karşıt olması

Göstergeler

A- Gösterge 1

Metin Bağlantı Odağı:

(a1) “John -Hı, oraya biz de gitmiştik. Geçen... (susar, sonra cılız bir gülümseyişle başını sallar. Tutuklanmazdan önceki Noel'i orada geçirdik. Hep birlikte. Benim ufaklık kumda ne oyunlar oynadı. Noel armağanı olarak küçük bir kovayla kürek almıştı ona” (Fugard, 1993: 4).

(b1) “Winston - Kader mi bu be, kader mi ha? Sabahtan akşama gardiyan için çukur kaz, sonra gardiyan için ölüm koşusu tuttur, akşam hücreye gelince de Antigone ezberle!” (Fugard, 1993: 7).

Alt Metin Okuması:

(a1) repliğiyle John'un özgür geçmişine ait anısına tanıklık edilir. John ve ailesi Noel'i hep birlikte St. George kumsalında geçirmişlerdir. Geçmişte onun için aile; mutluluk, huzur, tatil, neşe, eş ve babalık gibi gizli anlamlar taşıyan plaj nesnesi, şimdi kızgın güneş altında acımasız tutsaklığını simgelemektedir. Her ikisi de

plajdır, her ikisinde de John olarak var olmaktadır. Birinde plaj, özgürlüğün sonsuz eğlencesini simgelerken (b1) repliğinde tutsaklığın acımasız çaresizliğini ve boyun eğişi dile getirmektedir.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi

John'un geçmişi :(Ö1) (özgür birey)

Winston'un geçmişi :(Ö2) (özgür birey)

John'un bugünü :(Ö3) (tutsak birey)

Winston'un geçmişi :(Ö4) (tutsak birey)

Önerme;

(Ö1)∧(Ö2)X(Ö3)∧(Ö4)'tür.

Sonuç:

Metin bağlantı odağında iki gösterge kullanılmaktadır. İlk göstergede kum, oyuncak kova ve kürek gösterenlerinin gösterileni özgürlüktür. İkinci göstergede çukur kazmak, koşu ve hücre gösterenlerinin gösterileni tutsaklıktır. Tutsaklık ve özgürlük gösterilenlerinin zihinsel anlamlandırması; güneşli bir deniz kıyısıyla özdeşleştirilmiş özgürlük duygusuyla, hücredeki tutsaklık arasındaki birbirinden uzak iki noktada yaşanmaktadır.

B- Gösterge 2

Metin Bağlantı Odağı:

"John -(Bir çaputu andıran kovanın yanında bulur.) Şuraya bak, nerede! Buraya bırakılır mı bu? Leş Kargası Hodoshe içeri girip bunu burada görse kimin bu çaput?" dese, ne cevap vereceksin?" (Fugard, 1993: 4).

Alt Metin Okuma:

Mahkûmların bilinçlerinde ürettikleri korkunun kaynağı erkin temsilcisi Gardiyan Hodoshe'dur. İki eşit, John ve Winston arasında yaşanan gizli senaryoda John erki korkusuzca eleştirebilmektedir. Kamusal senaryoda toplumsal rolleri gereği tutum ve davranışlarına maske takmak zorunda kalan bireyler eşitler arasındaki gizli senaryoda kendileri gibi olabilmektedir. Metin bağlantı odağında suskunluk sarmalı bağlamında üretilmek istenen insanın, eylem ve düşüncede korku içerikli bilincine tanıklık edilmektedir. Göstergenin; göstereni çaput, gösterileni erk korkusudur. Göstergenin dışsal anlamı erkin gücüdür.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

(Ö1) =John (mahkûm)

(Ö2) =Winston (mahkûm)

ss =Suskunluk sarmalı (hapishane yönetimi, yasa)

(Ö1) :toplum ve(ya) sistem tarafından kabul görmüş bir fikri ve(ya) durumu kabul etmeyerek bir 'suç' işliyor.

(Ö2) :toplum ve devlet tarafından kabul görmüş bir fikri ve(ya) durumu kabul etmeyerek suç işliyor.

Önerme;

(Ö1)=(Ö2)

ss>(Ö1)√(Ö2)'dir.

Sonuç:

İktidarın bulunmadığı ortamlarda kamusal senaryo yerine gizli senaryo yaşanmaktadır. İktidarı simgeleyen hapisane yönetimi her türlü korkunun merkezi ve suskunluk sarmalının üreticisidir. İktidarın ideolojisine uygun söylem ve davranış geliştirmeyen öznelere mutlaka cezalandırılacağından erkin olduğu kamusal alanda öznelere olduklarından daha dikkatli davranmak zorunda kalmaktadır. Göstergede, gösteren Gardiyan Hodoshe, gösterilen varlığı mahkûmların bilincinde gizil olarak tasarlanan otoritedir. Anlamlandırma sürecinde ulaşacağımız dışsal gerçekliğin hapisane kurallarının düzenli işlemlerini amaçlayan kurallara olduğunu söylemek mümkündür.

C: Gösterge 3

Metin Bağlantı Odağı:

Hücre...

“Oyun başladığında sahnenin ortasına yerleştirilmiş bir yükselti yavaş yavaş aydınlanır. Bu yükselti hapisanenin içindeki bir hücreyi belirler. (...) Sahne tamamen aydınlandığında ortadaki yükseltinin çevresinde varsayılan bir çukurda iki mahkûm görülür. John sağda, Winston solda olmak üzere çukur kazmaktadır, (...) Her biri kazdığı kumu, toprağı bir el arabasına doldurur, sonra büyük zahmetlerle götürüp ötekinin kazdığı çukura döker. Böylece kum yığını sürekli kazılmakta, aynı zamanda sürekli dolmaktadır. Bu eylem ikisi içinde hem fiziksel hem de psikolojik işkencedir. (...) gardiyan Hodoshe'nin sesinden başka bir şey duyulmaz. Bir süre sonra bu seslere bir düdük sesi eklenir. İki mahkûm düdük sesinden sonra birbirlerine yaklaşır yanyana dururlar. El ve ayaklarından birbirine zincirli kelepçe ile bağlanırlar. Yeniden düdük sesi duyulur. Mahkûmlar koşar adım harekete geçerler. John bir dua mırıldanırken, Winston ise koşuya uygun bir ritim homurdanır” (Fugard, 1993: 2-3).

Alt Metin Okuma:

Ada oyunu tek mekânda geçmektedir. Bir hücre... Serimde parantez içi açıklamayla yazar tarafından detayına kadar tanımlanan bu mekân, oyun evreninin anlam katmanlarına hizmet edecek ve onu destekleyecektir. Hücre mekânı, suskunluk sarmalının bireyin iç dünyasında yarattığı ve yaşattığı tutsak olma durumunun simgeleşmiş halidir. Bu nedenle oyun mekânı olarak tasarlanmış hücre içinde barındırdığı tutsaklığın anlamı ve göndermesi, John ve Winston'un aksiyonlarının belirleyicisi konumundadır. Her iki mahkûmda mekân ve

uzamın etkisiyle yoğrularak etki ve tepki alışverişine gireceklerdir. İkisi de birbirleriyle karşılıklı ilişki içindedir. Ancak hücrenin sınırlılığı, bireyin özgürlüğüne hükmeder. Dolayısıyla hücre, içindeki mahkûmu ve onun bireysel özgürlüğünü barındırır.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

(Ö1) : mahkûm

(N) : hücre (nesne)

(Ö1)↔(N)

(N)∥(Ö1)

(N)∩(Ö1)

3.4. Önerme;

(N)>(Ö1)'dir

Sonuç:

Siren ve düdük sesi gösterenlerinin, gösterileni mahkûmların bilincine yerleştirilen fiziksel şartlandırmadır. Siren sesi ve düdük sesi gösterenlerinin gösterileni mahkûmların ruhundaki tutsaklıktır. Mahkûmların fiziksel olarak yapmak zorunda oldukları eylemler ruhlarını acıtsa da bilinçlerine yerleştirilmiş olan cezalandırılma korkusu tahammül sınırlarını genişletmektedir. Fugard'ın gösterenleri çukur, gardiyan Hodoshe'nin sesi, düdük sesi ve kelepçe gösterileni fiziksel ve ruhsal tutsaklık olan göstergeleri ustaca kullandığı görülmektedir.

D-Gösterge 4

Metin Bağlantı Odağı:

“John -Sonra bu ada göründü. Puslu havada uzaktan görünüşü neredeyse güzel be, ha? (...) Adaya ayak bastığımızda ne dedin hatırlıyor musun? Bana çok dokunmuştu Winston. Dönüp Afrika'nın dağlarına baktın, baktın, “elveda Afrika” dedin. Hiç unutmayacağım. Üç yıl önceydi” (Fugard, 1993: 2-3).

Alt Metin Okuma:

Toplumsallaşma sürecinde toplum baskısının birey üzerinde etkili olduğu dikkate alındığında bireyin toplumsal normlara, sosyal değerlere ve geleneklere karşı gelmesinin zorluğu açık seçik kendini göstermektedir. Dışlanma tehdidine karşı direnç göstermeyen bireyler genel kanaatlere uyarak bedel ödemezken, direnç gösteren sert çekirdek bireyler ise tecrit edilmek, dışlanmak ve ötekileştirilmektedir. Hapishanenin adada olması ve mahkûmlar için tecridi, toplumun diğer üyeleri için teşhiri etkin ve etkili seviyeye ulaştırmaktadır. Yukarıdaki metin bağlantı odağından da anlaşılacağı üzere Athol Fugard'ın Ada adlı oyununda üçlü bir tecritin yaşatıldığı tiyatral bir dille anlatılmıştır. Bu tecritleri 1- mahkûmların zenci olması, 2- tutukluluk halleri 3- hapishanenin adada olması şeklinde maddeleştirebiliriz.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

(N) :ada

b :tecrit

ss :Suskunluk sarmalı

Ada (N) \equiv tecrit(b) \equiv suskunluk sarmalı(ss)

Önerme;

(N) \vee b \cap ss

Sonuç;

İktidarın ideolojisini benimsemeyen sert çekirdek öznelerin susmasını sağlamanın en kolay yolu ideolojiye uygun hukuk sistemi sayesinde özneleri toplumdan uzaklaştırmaktır. Oyunun geniş mekânı olan ada göstergesi erkin sınırlarını çizdiği suçları işleyen öznelerin toplumdan ve özgürlükten tecrit edilmesini simgelemektedir. Göstergede; gösteren ada, tecrit ve teşhir gösterilendir. Göstergenin dışsal anlamı Apartheid sisteminin devamını sağlayan erktrir.

E-Gösterge 5

Metin Bağlantı Odağı:

“Winston -Her taraf kum! Küçükken oynadığım deniz kumu gibi. St. George kumsalı. Yılbaşı. Kumdan tepelikler, kumdan kaleler...” (Fugard, 1993: 3).

Alt Metin Okuma:

Gardiyan Hodoshe, John ve Winston’u diğer mahkûmlardan izole ederek duygusal ve fiziksel işkence uygulamaktadır. Winston’un uygulanan işkenceye dayanma gücü gün geçtikçe azaldığından Fugard Winston’un iç dünyasını kumdan kalelere benzetmektedir. Dışarıdan bakıldığında kale görüntüsü veren kişisel öz benlikleri, gardiyan Hodoshe’nin üzerlerindeki hükmetme gücü karşısında -en küçük dalgalayıkılmayı bekleyen kum yığınının öte bir şey değildir. Metindeki kumdan kaleler John ve Winston’un çökmekte olan ruhsal dünyaları ve azalmakta olan umutlarını simgelemektedir.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

a :dalga (duygusal - fiziksel şiddet - suskunluk sarmalı)

b :kumdan kaleler (Winston’un umudu - dayanma gücü)

Önerme;

aXb

Sonuç;

Metnin dramatik çözümlemesiyle birlikte düşündüğümüzde; erk ve özne arasındaki ilişkide bireyin psikolojik ve soyopisikolojik yapısı her zaman tehlike altındadır. İktidarın yarattığı korkunun etkisi öznenin iç dünyasıyla yakın ilişki içindedir. Göstergede; kumdan kaleler gösteren, dayanma gücü gösterilendir.

F-Gösterge 6

Metin Bağlantı Odağı:

“John -(...) Saçmalamanın zamanı değil Winston. Temsile altı gün kaldı. Oynayacağız diye söz verdik. Bütün mahkûmlara gösteri yapacağız diye söz verdik. Antigone oyunu da bizim için biçilmiş kaftan. Altı gün daha çalışacağız ve başaracağız bu işi” (Fugard, 1993: 6).

Alt Metin Okuma:

Winston'a göre daha entelektüel bir yapıya sahip olan John Antigone oyunu ile mahkûmlar arasında bir bağ kurduğu için Antigone oyununu sahnelemek istemektedir. Yasa koyucu kimdir? Her yasa doğru mudur? İdealler için susmadan yaşamak mı, yoksa korkularından dolayı konuşmamak mıdır önemli olan? Özgürce düşünmenin ve konuşmanın bedeli olmalı mıdır? Gibi pek çok soruyu mahkûmların zihninde tartışmaya açan Antigone tragedyasını Fugard bilinçli bir yönelişle seçmiş ve metinlerarası etkileşime açmıştır. Antik çağdan, Milattan önce Yunan topraklarından gelen Antigone karakteri ile yirminci yüzyılda Güney Afrika'nın ıssız adasındaki Winston karakteri arasındaki benzerlik nedir? Bu soruyu okuyucunun ve seyircinin vicdan ve bilinç düzeyine açan Fugard elbette ki bunu yaparken çoklu anlam katmanını göstergebilimle zenginleştirmiştir.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

a : John'un Antigone'yi sahneleme isteği

ss : Suskunluk sarmalının birey üzerinde yarattığı dışlanma korkusu

b : Winston'un korkuya bağlı olarak oyunda görev almama isteği

Önerme;

ss→b

a>b√ss'dir.

Sonuç;

John'un Antigone oyununu sahneleme isteğiyle oyunun sahnelenmesine kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler sahnelenmek istenen Antigone oyununu gösteren, gösterilene tutsaklığa mahkûm olan öznelerin hayata tutunmak için verdikleri mücadele olan gösterge haline getirmektedir.

G- Gösterge 7

Metin Bağlantı Odağı:

“Winston -(...) Ben de Siphon için biraz tütün bulmaya çalışacağım.

John -Siphon mu?

Winston -Yine tecrite almışlar.

John -Yine mi?

Winston -Evet.

John -Allah kahretsin.

Winston -Dün duydum.

John -Ne yapmış?

Winston -Yemekten şikâyet etmiş galiba. Hapishane yönetmeliğini gösterin demiş.

John -Rahat bırakmayacaklar mı şu herifi?

Winston -O da rahat durmuyor ki.

John -Dik kafalılık etme diyorum. Sana söylüyorum. Yarın gardiyan Hodoshe hücre kapısını açınca, doğru konuş. Adam gibi “baş üstüne şef”de. Sırf senin inadın tuttu diye yarın yine o Allah’ın belası kumsalda kan terlemek istemiyorum” (Fugard, 1993: 10-11).

Alt Metin Okuma:

Fugard ‘Ada’ oyununda sahnede hiç görülmeyen ancak varlığından ve yönelişinden haberdar olunmasını istediği birkaç isim kullanır. Bunlardan en önemlisi de Siphon’dur. Winston Siphon’dan bahsederken yine vurgusu yapar. Siphon sadece bir kez değil, çok kez tecrite alınmıştır. Siphon’un suskunluk sarmalına dâhil olmayan birey olduğunu ve gördüğü işkencelere rağmen susmayı tercih etmediğini gösterilmektedir. Olası bir ihtimalle düşünce suçundan ötürü Robben Adası’na getirilen Siphon, hapishane yemeklerine yönelik yapmış olduğu sözlü şikâyeti üzerine defalarca tecrit hüccresine kapatılmıştır. Erke karşı gelenlerin ve susmayı değil de konuşmayı tercih edenlerin kamunun önünde ödeyeceği bir bedel olacaktır elbette... İktidarın gücünü göstermek için kamu önünde teşhir ettiği cezalar, teşhire tanıklık edenlere korku kaynaklı nasihat içermektedir. Hapishane kurallarına uygun davranmayan mahkûmlar fiziksel işkenceye uğrarken bu duruma şahitlik eden tüm mahkûmlar iç dünyalarında bilişsel ve psikolojik rahatsızlıkla bilişsel işkenceye tabi

olmaktadır. Siphon'un yaşadığı ve dışarıdan izlenen fiziksel işkencenin bir benzeri işkencede diğer mahkûmların ruhlarında yaşanmaktadır.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

Tecrit \equiv dışlanma

Dışlama yaptırımı \equiv suskunluk sarmalı

Suskunluk sarmalı X bireyin özgürlüğü

Önerme;

Tecrit \leftrightarrow suskunluk sarmalı

Suskunluk sarmalı \cap tecrit'tir.

Sonuç;

Öznelere kurallara uymadıklarında başlarına neler geleceğini bilmeleri için cezalandırmaları kamuoyu önünde teşhir edilir. Tüm mahkûmların yakından tanıdığı tecrit göstereni, gösterileni hapisane kurallarına karşı gelmenin bedeli olan bir gösteren olarak ifade etmek mümkündür.

H- Gösterge 8

Metin Bağlantı Odağı

“Winston -Bu sabah neyin farkına vardım, biliyor musun John? Taş ocağında. İhtiyar Harry'nin yanında... İhtiyar Harry'i tanır mısın John?”

John -Evet.

Winston -Ne eveti? Nesini tanıyorsun, söyle.

John -İhtiyar Harry, hücre 23, yetmiş yaşında, ömür boyu hapis.

Winston -Demek istediğim, başka bir şey. Yarın taşocağına gidince Harry'ye şöyle bir alıcı gözle bak. Gözlerinin içine bak. Onu nasıl değiştirdiklerini görürsün. Ellerine bak. Taşa dönüştürmüşler adamı. Çekiçle, keskiyle çalışmasına dikkatlice bir bak. Allah'ın günü, yirmi tane kusursuz taş bloku çıkarıyor adam. Onun gibi yapan bir tane daha bulamazsın. Taşı sevmiş ve taş olmuş adam. Onun için iyi davranıyorlar ona. Kendini unutmuş. Kendisi aradan çıkmış, taş olmuş. Her şeyi unutmuş adam... Buraya nereden geldiğini, neden geldiğini. İşte ben de öyle oldum John. Neden burada olduğumu unuttum” (Fugard, 1993: 34).

Alt Metin Okuma:

Yetmiş yaşındaki İhtiyar Harry bir bakıma Siphon'un gelecekteki olası bir görüntüsü, dahası kendisi gibi müebbetle mahkûm edilmiş Winston'un da yıllar sonraki fotoğrafıdır. Suskunluk sarmalı ile sessizliğe giden taşlaşma hali Winston'da etkisini göstermeye başlamıştır bile...

Winston'un, "taşa dönüştürmüşler adamı" repliğindeki taş, bir taş kadar sessiz ve eylemsiz kalmak çoklu anlam katmanıyla kullanılmıştır. "Kendisi aradan çıkmış, taş olmuş. Her şeyi unutmuş adam" repliğiyle Winston'un ağzından suskunluk sarmalının birey üzerinde nasıl işlediğine dair önemli bir veriye ulaşmak mümkündür. Sessizleşme, taşlaşma süreci bireyin kendisini unutmaya başlamasıyla başlayan bir süreçtir. Bu bakış açısıyla kendini, ideallerini, düşlerini ve benliğini unutan birey için suskunluk sarmalı sürecinin tamamlandığını söylemek mümkündür.

Göstergebilim Çözümleme Yöntemi:

(N) : Taş, suskunluk sarmalının yendiği bireyin 'eylemsizliğe, sessizliğe' dönüştürüldüğü hali

(Ö1) : İhtiyar Harry , taşlaşmış, susmuş birey, sarmala yenik düşen bir mahkûm

ss : suskunluk sarmalı

Önerme;

ss→(N)

ss>(Ö1)

(N)∩ss

Sonuç;

Metnin dramatik çözümlemesiyle birlikte düşündüğümüzde; erk suskunluk sarmalını kullanarak özneyi doğası dışında bir davranışa zorlamaktadır. Erkin yaratmak istediği özne suskun ve eylemsiz bir nesneden başka bir şey değildir. Suskun ve eylemsiz özne bilinçten, özne olmaktan uzaklaşmış erkin nesnesidir. İhtiyar Harry'nin taşlaşan ruhu fiziksel davranışlarıyla eşitlenmiştir. Hapishane kurallarının açıkça temsili olan erk uyguladığı baskıcı yöntemlerle İhtiyar Harry'nin bedeninden sonra ruhunu da tutsak ederek ondan geriye sadece görevini yapan taşlaşmış bir yığın bırakmıştır. Metin bağlantı odağının göstergesinde gösterilen erkin gücü, gösteren ise erkin ürettiği bedeni ve ruhu taşlaşmış olan İhtiyar Harry'dir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE(YA) SONUÇ

Aile, din, devlet, cemaat, diktatorya, kamuoyu ve benzeri erk biçimleri bireysel ve toplumsal 'suskunluk' üreten suskunluk sarmalını kullanarak toplumsal dışlamayla tehdit ettiği bireyin toplumsal doğasının zayıflığından yararlanarak ideolojisini yaymayı ve devamlılığını sağlamak istemektedir. Bu nedenle, siyasal,

sosyolojik, psikolojik ve sosyopsikolojik temeli olan suskunluk sarmalı kuramında birey ve erk ilişkisi önemli bir yere sahiptir. Kapani (1992), Castoriadis (2001) ve Foucault'un (2000) erk tanımlamalarında erkin üç özelliği dikkat çekmektedir. Bu özellikler; sayısı az ya da çok olsun belirli bir grubun bireylerin davranışlarını kontrol edebilme gücü, bireyin bir şeyleri yapmasını ya da yapmamasını sağlama kabiliyeti, bireylerin eylemlerinin üzerinde eylemde bulunabilme yetisidir. İktidarın ürettiği uygun ortam ve koşullarda bireysel suskunluğun, toplumsal suskunluğa evrileceği gerçeği suskunluk sarmalı kuramına toplumsal geçerlilik kazandırmaktadır.

Fugard'ın 'Ada' oyununun dramatik öz ve göstergebilimsel çözümlemesi yapılmaya çalışıldığında, metin bağlantı odakları birbirine bağımlı bir vektörleşme olarak ele alınması zorunlu olmuştur. Bu yönelişle suskunluk sarmalı kuramıyla yakın ilişkisi olan erk, ideoloji, otorite, hukuk, adalet, özgürlük ve sert çekirdek unsurlar bağlamında düzenlenen Tablo.4'de birbirinden bağımsız göstergeler değerlendirilerek metnin evren anlamına ulaşılması sağlanmış ve özetlenmiştir.

Ada Oyununun Suskunluk Sarmalı Kuramı Bağlamında Ortak Anlamlandırması

Suskunluk Sarmalı Unsurları

Ada Metninin Unsurları

Erk Olarak Adlandırılan Kişi Ya Da Olgu

Hapishane yönetimi

İdeoloji

Özneyi zorla disiplin etme, tutsaklık

Cezalandırılan Karakterler (Karşıt Karakter)

Gardiyon Hodoshe

Cezalandırılan Karakter ve ya Olgular (Ana Karakter)

Sipho, John, Winston

Suskunluk Sarmalına Dâhil Olanlar

İhtiyar Harry, Sipho, Mahkûm kimlikleriyle Winston, John.

Dışlanma Korkusu Yaşayanlar

İhtiyar Harry

Susturulan Karakterler ve Nesnelere

İhtiyar Harry, Winston, John

Suskunluk Sarmalının Temsilcileri ve Uygulayıcıları

Gardiyon Hodoshe

Suskunluk Üreten Çatışma

Hapishane yönetimi ve özne, özne ve özne

Suskunluk Üreten Eylemler ve Nesnelere

Mahkûmların kelepçelenmesi, kırbaçlanması ve dövülmesi

Suskunluk Üreten Kamuoyu

Oyunda hiç görülmeyen ama varlığı kabul edilmiş Gardiyon Hodoshe suskunluk üreten kamuoyunun simgesi olması

Suskunluk Sarmalına Karşı Başkaldırı Eylemi	Antigone oyununun sahnelenmesi (Antigone'nin yargılanma sahnesi)
Suskunluk Sarmalının Üretilmesini Sağlayan İdeolojik ve Zihinsel Neden	Siyasi mahkûmların erk ideolojisine aykırı düşünceleri nedeniyle cezalandırılması
Sert Çekirdek Karakter ve Nesnelere	Antigone rejisiyle John, Winston ve Siphon

Tablo.4 Ada Metnin Suskunluk Sarmalı Kuramı Bağlamında Dramaturjik ve Göstergibilimsel Ortak Anlamlandırma Tablosu

Söz konusu bu tabloda da anlaşılacağı üzere suskunluk sarmalı bağlamında yapılmaya çalışılan incelemede oyun metninin içinde barındırdığı 'erkin yarattığı toplumsal korku' bireyi öznelikten kopararak nesnelleştirmektedir. Doğasından koparılan birey de, susma eylemine yönelebilmekte ya da bir başka seçenek olarak az sayıda olan marjinalerin arasına dâhil olarak cesurca erki eleştirebilmektedir. Tablo.4'de erk, ideoloji, cezalandıran karakterler, cezalandırılan karakterler ve nesnelere, suskunluk sarmalına dâhil olanlar, dışlanma korkusu yaşayanlar, susturulan karakterler ve nesnelere, suskunluk sarmalının temsilcileri ve uygulayıcıları, suskunluk üreten çatışma, suskunluk üreten eylemler ve nesnelere, suskunluk üreten kamuoyu, suskunluk sarmalına karşı başkaldırı eylemi, suskunluk sarmalının üretilmesini sağlayan ideolojik- zihinsel nedenler, sert çekirdek, karakter ve nesnelere başlıklarının tamamı metnin bütününe yorumlanmasıyla ulaşılabilecek önemli vurgulardır.

Tablo.4'te özetlenmeye çalışılan genel yapı incelendiğinde; metinde özneye baskı uygulayarak doğası dışında davranmaya ve suskunluğa iten erk ve söylemini, öznelere dayatılan ideolojinin varlığı olarak değerlendirmek mümkündür. Doğası gereği erk ve ideoloji, öznenin mevcut olan sosyolojik, psikolojik ve sosyopsikolojik tutumundan farklı bir tutum belirleyerek davranış göstermesini istemektedir. Öyleyse özneyi mevcut ideolojiye uyum sağlamaya zorlayan etkenlerin başında 'dışlanma ve cezalandırılma korkusu' gelmektedir. Cezalandırma yöntemlerinin özellikle kamuoyu önünde teşhir edilerek uygulanması öznenin sosyopsikolojik yapısı gereği toplumsal doğasını aktif hale getirerek ideolojiye uyum sağlaması yönünde özneyi tehdit etmektedir. Erk sahibinin cezalandıran tarafta, öznelere ise cezalandırılan tarafta olması suskunluğun erk tarafından oluşturulduğunu açıklamaktadır. Metinde suskunluk sarmalının varlığı ve üretilmesi bağlamında; ideolojik ve zihinsel neden, başkaldırı eylemi, suskunluk üreten kamuoyu, suskunluk üreten eylemler ve nesnelere, suskunluk üreten çatışma, suskunluk sarmalına dâhil olanlar, dışlanma korkusu yaşayanlar, susturulan karakterler ve nesnelere, suskunluk sarmalının temsilcileri ve uygulayıcıları oyunun örgüsünde kullanılmaktadır. Oyun metninde birbirini tamamlayan ve anlamlı bütünü oluşturan parçalar, suskunluk sarmalı bağlamında saptadığımız başlıklara benzer şekilde vektörleşme ile birbirine bağlandığı görülmekle birlikte, her başlık öznenin suskunluğunun üretilmesini sağlamaktadır. Kamuoyu kavramı hakkında bilgi sahibi olan sert çekirdek öznelere, içeriği ne olursa olsun kamuoyunun etkilerini önemsemedikleri gibi kamuoyunu oluşturan erkin ideolojik yaklaşımıyla cesurca mücadele etmektedir.

Suskunluk sarmalı kuramı, özneye iç dünyasında yaşadığı tutum belirleme sürecinde suskunluk sarmalına maruz kaldığında kamuoyu etkilerine karşı üç çeşit davranışta bulunma biçimini varsaymaktadır. (1) Özne kamuoyu görüşlerini özümseyerek kamuoyuna uygun davranabilir. (2) Özne kamuoyu görüşlerini özümsemez ancak çıkarlarını gözeterek kamuoyuna uygun davranabilir. (3) Özne kamuoyu görüşlerini özümsemez sert çekirdek kimliğe bürünerek bilinçle ve cesurca kamuoyuna eleştirel yaklaşır. Söz konusu bu üç durumda özne; zihninde davranış öncesi belirlediği tutumu ve kamuoyu içinde yaptığı davranışı belirli bir bilişsel zemine dayandırmaktadır. Öznenin gösterdiği üç davranış biçimi de metnin olay örgülerinde ve tablo.4'de suskunluk sarmalının temsilcileri ve uygulayıcıları, suskunluk sarmalına dâhil olanlar, dışlanma korkusu yaşayanlar, susturulan karakterler ve nesnelere, sert çekirdek karakter ve nesnelere bölümlerinde belirtildiği gibi izlenmek mümkündür. Bu nokta da sert çekirdek öznenin, metinde suskunluk üreten çatışmanın (Tablo.4 Suskunluk Üreten Çatışma) içinde konumlandığını söylemek doğru olacaktır. Bilindiği üzere suskunluk üreten çatışmanın bir ucunda erk ideolojisinin destekçileri (Tablo.4 Suskunluk Sarmalının Temsilcileri ve Uygulayıcıları) diğer tarafında sert çekirdek özneler bulunmaktadır. Suskunluk üreten çatışma, sert çekirdek karakterler ile erk ideolojisi metnin derin yapısında somutlaşırken, öznelerin durumu çatışmada gösterecekleri dirence göre belirlenmektedir.

Tablo.4'te sıralaması yapılmaya çalışılan ana başlıklar incelendiğinde metinde suskunluğun üretim kaynağının, suskunluk sarmalı kuramıyla özdeşleştiği görülmektedir. Dolayısıyla tablo.4'de taraması yapılan başlıkların metinde karşılık bulması, susma eyleminin suskunluk sarmalı bağlamında üretildiğini açıklamaktadır. Suskunluk sarmalı kavramının çerçevesi içinde etkin olan tüm unsurlar dikkate alınarak okunduğunda, metinde susma eylemine yönelen özneyi etkileyen anlam katmanlarını erk, ideoloji, kamuoyu, dışlanma tehdidi, dışlanma korkusu ve çatışma kavramlarının birbiriyle ilişkisi neticesinde oluştuğunu söylemek mümkün ve doğru olacaktır.

Dramatik ve göstergebilimsel metin incelemesi sonucunda ulaşılmaya çalışılan anlam evrenini daha da somutlaştırmak için oyunda belirlenen ve çoklu anlam içeren metin bağlantı odaklarından elde edilen önermelerle genel bir anlama ulaşabilmek amacıyla tablo.5'te suskunluk sarmalı, erk, karşıtlık ve çatışma bağları değerlendirilmeye uygun olacaktır.

Göstergebilimsel İncelemesi Yapılan Ada Oyununun Suskunluk Sarmalı Kuramı Bağlamında Ortak Anlamlandırması

Metin Bağlantı Odağı İçeriği

Metin Bağlantı Odağı Önermeleri

	$ss > (\ddot{O}1) \vee (\ddot{O}2)$
	$(N) \vee b \cap ss$
(1)Suskunluk Sarmalı	$a > b \vee ss$
	$ss > (\ddot{O}1)$
	$(N) \cap ss$
	$ss \rightarrow (N)$
	<u>tecrit ↔ suskunluk sarmalı</u>
(2)Erk	<u>suskunluk sarmalı \cap tecrit'tir.</u>
	$(N) \parallel (\ddot{O}1)$
	$(\ddot{O}3) \vee ss \vee (\ddot{O}2) \times (\ddot{O}1)$
(3)Karşıtlık ve Çatışma	$(\ddot{O}1) \vee (\ddot{O}2) \times (\ddot{O}3) \vee (\ddot{O}4)$
	<u>Suskunluk sarmalı \times bireyin özgürlüğü</u>
	<u>a \times b</u>

Tablo.5 Ada Metininin Suskunluk Sarmalı Kuramı Bağlamında Göstergibilimsel Ortak Anlamlandırma Tablosu

Tablo.5'de Göstergibilimsel incelemesi yapılan metnin ortak anlamlandırmasına dayalı çözümlenmeye bakıldığında; metinde öznelerin birbirinden çok farklı karakter ve kişileştirmeler olmasına karşın suskunluk sarmalının işleyişi sırasında belirledikleri tutum ve kamuoyu önündeki davranışlarında özdeşlikler görülmektedir. Tablo.5'in (1)Suskunluk Sarmalı başlığında metindeki metin bağlantı odağı önermeleri dramatik metin incelemesiyle birlikte değerlendirildiğinde;

- 1-Sert çekirdek öznelerin kamuoyundan etkilenmeyerek suskunluk sarmalı dışında kaldıkları,
- 2-Kamuoyu etkisi altında kalan öznelerin hissettikleri dışlanma tehdidi ile dışlanma korkusu yaşadıkları,
- 3-Sert çekirdek öznelerin suskunluk sarmalı ile çatışma içinde oldukları,
- 4-Dışlanma korkusu yaşayan öznelerin suskunluk sarmalına dâhil olarak iradeleri dışında davrandıkları,
- 5-Suskunluk sarmalının öznelerin cezalandırılması ile genişlediği,
- 6-Suskunluk sarmalının öznenin iç dünyasında dışlanma korkusu yarattığı,
- 7-Suskunluk sarmalının içine aldığı öznelerin tutum ve davranışlarını 'eylemsizliğe ve sessizliğe' dönüştürdüğü,
- 8-Suskunluk sarmalının çoğunluğun sesi kamuoyu ile yayıldığı,
- 9-Suskunluk sarmalına dâhil olan öznenin sarmala bağlı kamuoyunu desteklediği görülmektedir.

Tablo.5'nin (2)Erk başlığında metindeki metin bağlantı odağı önermeleri değerlendirildiğinde;

- 1-Erkin devlet ve yasada vücut bulduğu,
- 2-Erkin sert çekirdek öznelerle karşıtlık ve çatışma içinde olduğu,
- 3-Erkin suskunluk sarmalını genişletmek için özneleri cezalandırdığı,
- 4- Erkin egemenliğinde olan gücü ve kudreti özneyi cezalandırmak amacıyla kullanıldığı,
- 5-Erkin kendine tabi olanlardan üstün olduğu,

Tablo.5'in (3)Karşıtlık ve Çatışma başlığında metnin metin bağlantı odağı önermeleri değerlendirildiğinde;

- 1-Karşıtlık ve çatışmanın erk ve sert çekirdek özneler arasında yaşandığı,
- 2-Suskunluk sarmalına dâhil olmak istemeyen öznelerin karşıtlık ve çatışmanın içine girdiği,
- 3-Suskunluk sarmalına dâhil olan öznelerin karşıtlık ve çatışmanın dışında kaldığı görülmektedir.

Söz konusu bu değerlendirmeler ışığında seçilen göstergibilimsel önermeler metinde suskunluk sarmalı kuramı bağlamında üretilen 'suskunluk' evreninin anlamlandırılmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Sonuç olarak suskunluk sarmalı kuramı bağlamında Athol Fugard'ın 'Ada' metninde görünen 'susma eylemi' kapsamının erk, ideoloji, kamuoyu, dışlanma tehdidi, dışlanma korkusu ve çatışma kavramları üzerine oturtulduğu görülmektedir. Bu çalışma sonucunda gözlemlenmiştir ki; suskunluk sarmalı kuramı tüm hipotezleriyle birlikte Fugard'ın 'Ada' adlı oyun metninde güçlü ve işlevsel bir biçimde kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T., W., (2003), Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken. Çeviren: Bülent O. Doğan, Cogito Dergisi, Sayı 36. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alkan, T., & Ergil, D., (1980), Siyaset Psikolojisi Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Aras, O., N., (2004), Akıyla Kararıyla Güney Afrika, Bakü, Azerbaycan: Adiloğlu Neşriyyatı.
- Aytaç, Ö., (2002), Sosyoloji Bir Giriş Denemesi, Elazığ: Elazığ Üniversite Kitabevi.
- Azar, B., (2009), Singled out, Vol 40, No. 4, p. 36. Washington: American Psychological Association.
- Barthes, R., (1999), Göstergebilimsel Serüven, Çeviren: Mehmet Rifat, Sema Rifat, İstanbul: Kaf Yayınları,
- Camus, A., (1994), Başkaldıran İnsan, Çeviren: Tahsin Yücel. İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, A., (2010), Sisifos Söyleni, İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Canetti, E., (2003), Kitle ve İktidar, Çeviren: Gülşat Aygen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castoriadis, C., (2001), Dünyaya İnsana ve Toplumla Dair, Çeviren: Hülya Tufan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Clastres, P., (1991), Devlete Karşı Toplum, Çeviren: Mehmet Sert, Nedim Demirtaş, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cüceloğlu, D., (2005), İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalışlar, A., (1993), Tiyatronun ABC'si, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Çamurdan, E., (1996), Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dökmen, Ü., (2006), İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü., (2008), Yaşama Yerleşmek, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duhm, D., (1996), Kapitalizmde Korku, Çeviri: Sargut Şölçün, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Durkheim, E., (1947), Ahlak ve Hukuk Kaideleri Hakkında Dersler, Çeviri: Hüseyin Nail Kubalı, Cilt 13, Sayı 3, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.
- Erdoğan, İ., & Korkmaz, A., (2010), Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ., (1997), İnsanın Zincirine Vuruluşu, Ankara: Doruk Yayınları.
- Erdoğan, İ., (2011), İletişimi Anlamak, Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Foucault, M., (1992), Hapishanenin Doğuşu, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M., (2000), Özne ve İktidar, Çeviri: Işık Ergüden, Osman Akinhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, E., (1985), Kendini Savunan İnsan, Çeviri: Necla Arat, İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S., (2006), Kitle Psikolojisi, Çeviren: Kamuran Şipal, İstanbul: Cem Yayınevi.

- Fugard, A., (1993), *Ada*, Çeviren: Yücel Erten, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Geras, N., (2002), *Marx ve İnsan Doğası*, Çevirenler: İsmet Akça, Görkem Doğan, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Gökdağ, R., (2011), *Sosyal Psikoloji-I*, No: 2291, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hegel, G., W., F., (1991), *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, Çeviren: Cenap Karakaya, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Hobbes, T., (2007), *Leviathan*. Çeviren: Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer, M., & Adorno, T., W., (1995), *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Felsefi Fragmanlar I, Çeviren: Oğuz Ozügül. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- İnceoğlu, M., (2010), *Tutum Algı İletişim*, No. 69, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- John, F., (2014), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çeviren: Süleyman İrvan, Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (1988), *İnsan ve İnsanlar*, Sosyal Psikolojiye Giriş, İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Kapani, M., (1992), *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kayaoğlu, A., (2013), *Birey ve Davranış*, Uzaktan Öğretim Tasarım Birimi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kıran, Z., (1999), *Sözceleme ve Göstergebilim*, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, İstanbul: Simurg Yayınevi.
- Kıran, Z., & Kıran, A., E., (2000), *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kırel, Ç., (2011), *Sosyal Psikoloji-I*. No: 2291, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Le Bon, G., (1997), *Kitleler Psikolojisi*, Çeviren: Selahattin Demirkan, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Mannoni, P., (1992), *Korku*, Çeviren: Işın Gürbüz, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marcuse, H., (1986), *Tek Boyutlu İnsan*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F., (2004), *Alman İdeolojisi (Feuerbach)*. Çeviren: Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.
- Maslow, A., H., (1970), *Motivation and Personality*, New York: Harper and Row.
- Meyer, P., (1994), "Hitler İsteseydi...", Çeviri: Ali Dönmez, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Neumann, N., E., (1998), *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Çeviren, Murat Özkök, Ankara: Dost Kitabevi.
- Nutku, H., (2006), *Dramaturgi Oyun Sanatbilimi*, İstanbul: Mito Boyut Yayınları.
- Pavis, P., (2000), *Gösterimlerin Çözümlemesi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Rifat, M., (1993), *Homo Semioticus*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rifat, Mehmet. (2009). *Göstergebilimin ABC si*, İstanbul: Say Yayınları, s.11,58.
- Rousseau, J., J., (2006), *Toplum Sözleşmesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Scott, C., J., (1995), Tahakküm ve Direniş Sanatları, Çeviri: Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Swingewood, A., (2010), Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çeviren: Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Şahin, M., (2006), Güney Afrika'da Cape Koloni Topluluğunun Oluşumu ve Osmanlı Türk Varlığı, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı. 33, İstanbul: Journal Of Sociological Studies.
- Taplamacıoğlu, M., (1969), Genel Sosyoloji, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Topçuoğlu, H., (1961), XIX. Yüzyıl Sosyologlarında Hukuk Anlayışı, No: 151, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Yücel, T., (1995), Anlatı Yerlemleri Kişi/Süre/Uzam, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları